

NATUURHISTORISCH

M A A N D B L A D

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

HOOFDREDACTIE: Drs. J. van der Coelen, Drs. B.G. Graatsma

REDACTIE: Drs. D.Th. de Graaf, J.T. Hermans, Dr. H.P.M. Hillegers, Mevr. Lic. M. Lejeune, Drs. T.J.D. Mulder

REDACTIE-ASSISTENT: R.B.G.M. Steverink

REDACTIE-ADRES: Postbus 882, 6200 AW Maastricht; e-mail: mail@nhmmaastricht.nl

COPYRIGHT: Auteursrecht voorbehouden. Overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. Door het inzenden van kopij verklaart de auteur dat hij het uitsluitend recht tot uitgeven aan het Natuurhistorisch Maandblad overdraagt; bij afwijzing vallen de rechten terug aan de auteur en wordt hem de kopij teruggezonden

Naast het **Natuurhistorisch Maandblad**, dat aan alle leden gratis wordt toegezonden, verschijnen regelmatig afleveringen van de reeks **Publikaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg**. Ongeregeld verschijnen daarnaast nog de zg. **Uitgaven** (boeken en rapporten). Deze **Publikaties** en **Uitgaven** worden uitgegeven door de **Stichting Natuurpublicaties Limburg**, secretariaat: R. Akkermans, Wilhelminalaan 47, 6042 EL Roermond, postgiro 6240547 te Melick

BASIS-ONTWERP TYPOGRAFIE: Stefan Graatsma, Maastricht

GRAFISCHE VERZORGING: bvdM, Bureau van de Manakker, Grafische producties bv, Maastricht

DRUK: Swalmer Handelsdrukkerij bv, Swalmen

ISSN 0028-1107

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG

VOORZITTER: A.J.W. Lenders, Groenstraat 106, 6074 EL Melick

ALGEMEEN SECRETARIS: H. Schmitz, Vinkenberg 6, 6074 DL Melick

SECRETARIS GEGEVENSLEVERING: R.E.M.B. Gubbels, Langs de Veestraat 15, 6125 RN Obbicht

PENNINGMEESTER: H. van der Weijden, Stellingmolen 14, 6049 GP Roermond.

Telefoon 0475-311283

ADMINISTRATIE: A. Duysters (Bureau) en L.Thissen (ledenadministratie). Adreswijzigingen, opgave nieuwe leden, inlichtingen over studiegroepen, enz. richten aan: Administratie Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Postbus 882, 6200 AW Maastricht. Tel.: 043-3213671. Postgiro: 1036366, voor België: 000-1507143-54

BESTELLINGEN van Publikaties, (oude) Maandbladen en andere uitgaven: uitsluitend schriftelijk bij het **Publikatiebureau Natuurhistorisch Genootschap**, Groenstraat 106, 6074 EL Melick of door overmaking van de kosten van het gewenste (inclusief porto) op postgiro 429851 (voor België 000-1616562-57), onder vermelding van het gewenste

LIDMAATSCHAP: f 40,- (Bfr. 725) per jaar; jeugd-leden t/m 17 jaar, student-leden en 65+-leden f 20,- (Bfr. 360); bedrijven, verenigingen, instellingen e.d. f 120,- (Bfr. 2165)

LOSSE NUMMERS: f 5,-; leden f 4,- (m.u.v. extra dikke en themanummers)

WENKEN VOOR KOPIJ-INZENDING

Diegenen die kopij willen inzenden voor het *Natuurhistorisch Maandblad* worden dringend verzocht zich zoveel mogelijk aan onderstaande richtlijnen te houden. De redactie ontvangt indien mogelijk naast een uitdraai op papier in tweevoud ook een **floppy-disk**.

INHOUD: in het *Natuurhistorisch Maandblad* verschijnen in de regel artikelen over de Biologie en/of de Geologie van Limburg waar enigerlei vorm van onderzoek aan ten grondslag heeft gelegen.

SAMENVATTING: alle artikelen worden besloten met een Engelstalige samenvatting ("summary"), voorzien van een Engelse titel; niet-Nederlandstalige artikelen bovendien met een Nederlandstalige.

TEKST: maximaal circa 5000 woorden. Nieuwe alinea's niet inspringen en titel en kopjes boven de hoofdstukken volledig in KAPITALEN en niet onderstrepen. Artikelen bij voorkeur inleveren op **floppy-disk** in WordPerfect-tekstformaat (bij voorkeur zonder aanduidingen voor "vet", "cursief", "onderstreept", "groot", "klein", "superscript" enz.) met geprinte tekst in tweevoud.

INLEIDING: elk artikel begint met een korte inleidende tekst (beknopte introductie).

LATIJNSE NAMEN van planten en dieren worden *gecursiveerd*, in de geprinte tekst aan te geven door er een slangelijn onder te plaatsen. Wetenschappelijke (latijnse) namen van syntaxa (plantengemeenschappen) dienen in de geprinte tekst te worden omcirkeld.

NEDERLANDSE NAMEN van planten en dieren beginnen met een hoofdletter. Naamgeving op uniforme wijze en volgens de meest recente naamlijsten.

FIGUREN: tekeningen, grafieken, kaartjes etc. op groot formaat aanleveren in direct reproduceerbare vorm, d.w.z. bij voorkeur in zwarte inkt; bij eventuele teksten en schaal-aanduidingen in de figuren rekening houden met verkleining. Scherpe (contrastrijke) zwart-wit- en kleuren-foto's op groot formaat (min. 13 x 18 cm) aanleveren. Ook (kleuren)dia's kunnen direct worden verwerkt. Figuren los bijvoegen (dus niet tussen de tekst opnemen); doorlopend nummeren en in de tekst in logische volgorde naar de figuren verwijzen. Figuurnummering in **arabische** cijfers. Figuuronderschriften bij elkaar op een aparte pagina.

TABELLEN: los bijvoegen (dus niet tussen de tekst opnemen); doorlopend nummeren en in de tekst in logische volgorde naar de tabellen verwijzen. Tabelnummering in **romeinse** cijfers. Tabelbovenschriften bij (= boven) de tabellen vermelden. Tabellen in WordPerfect uitsluitend met "tabs" aanmaken (dus niet met spaties of de tabelfunctie van WP).

NOTEN: één doorlopende nummering aanhouden en als gewone cijfers in de tekst opnemen (dus niet in superscript) en in de kopij omcirkelen. De bijbehorende noot-teksten gezamenlijk aan het einde van het artikel als gewone WordPerfect-tekst opnemen (dus niet m.b.v. de voetnoot-optie van WP).

LITERAATUURVERWIJZINGEN in de tekst: alleen auteur en jaartal noemen. Bij twee auteurs beiden vermelden verbonden door "&", bij meer dan twee auteurs alleen de eerste gevolgd door "et al." *cursief*.

LITERATUURLIJST: bij elk artikel behoort een lijst van **geciteerde** literatuur. Ook hierin de latijnse namen van planten en dieren cursiveren en de latijnse namen van syntaxa omcirkelen. Geen wittregels tussen de verschillende literatuurreferenties en niet inspringen. Een literatuurreferentie wordt telkens begonnen met auteur(s), jaartal en titel van het geschrift.

OVERDRUKKEN: 25 overdrukken worden gratis ter beschikking gesteld. Meer exemplaren volgens afspraak en tegen vergoeding.

VERANTWOORDELIJKHEID: voor de inhoud van getekende bijdragen zijn de auteurs verantwoordelijk.

BIJ DE VOORPLAAT

De Sint-Pietersberg behoort voor wat betreft het voorkomen van dagvlinders nog steeds tot de soortenrijkste gebieden van Nederland en België. In de afgelopen tien jaar werden niet minder dan 50 soorten waargenomen (zie het artikel op blz. 114-126).

Kalkgraslanddikkopje (*Spialia sertorius*, tekening: H. Peeters).

Achtergrond: fragment uit de zgn. Tranchotkaart uit 1805.

INHOUD

MAASTRICHT: KAN HET
NOG EEN ONSJE GROENER? 109

VERENIGINGSNIEUWS 110

H. Peeters
DE VERSPREIDING VAN
DAGVLINDERS VAN DE
SINT-PIETERSBERG EN
DIRECTE OMGEVING
(1976-1996) 114

KORTE MEDEDELINGEN 127

UNIVERSEEL WAAR-
NEMINGENFORMULIER 128

MAASTRICHT: KAN HET NOG EEN ONSJE GROENER?

In dit Maandblad staat toevalligerwijs alleen een artikel over natuurwaarden in de gemeente Maastricht. Is dat echt toeval? In ieder geval streefde de redactie er niet naar om tussen de vele themanummers die we de laatste jaren het licht doen zien - kennelijk geeft een thema de schrijvers onder de genootschapsleden net die extra energie of aandring die nodig is - ook aan Maastricht een themanummer te wijden.

Toch is dat iets wat Maastricht de laatste jaren eigenlijk best verdient. Immers, aan alle kanten komen natuurprojecten in en bij Maastricht van de grond.

De St. Pietersberg: de laatste jaren, na de overname door Natuurmonumenten, wordt er actiever beheerd dan ooit. Voor de faunisten onder ons wellicht wat al te actief: zelfs een rechtgeaarde liefhebber van bloemrijke graslanden schrikt toch even als hij de tientallen boomstompjes ziet in het Popelmondedal of op de Kannerhei. Maar verder niets dan lof; je krijgt nu eindelijk het idee dat het natuurbeheer op de berg voorop staat.

Het Jekerdal: de voormalige Stadskwekerij wordt omgetoverd tot een centrum voor Natuur- en Milieu-educatie met enkele kleinschalige voorbeelden van natuurontwikkeling. En wellicht dat binnen enkele jaren de lang verbeide herinrichting van de Jekeroevers door het Waterschap Roer en Overmaas nu eindelijk eens gaat starten? Buro Stroming heeft - om een en ander in goede banen te leiden? - van de gemeente de opdracht gekregen om de mogelijkheden voor natuurontwikkeling te beschrijven. Een goed initiatief van de gemeente. Immers buro Stroming heeft zowel langs de Maas als de Geul bewezen natuurontwikkeling daadwerkelijk op gang te kunnen brengen.

Aan de westzijde van de stad broedt de gemeente al jaren op een langgerekte gordel bos- en recreatie-gebieden - een "groenzone" dus volgens het jargon van planologen, landschapsarchitecten, stedenbouwkundigen en Haagse beleidsmakers - aansluitend aan het Albertkanaal. Vrijwel geheel op Belgisch grondgebied, maar die grenzen doen toch nauwelijks nog terzake in dit decennium en in deze bakermat van Europese eenwording?

Wel is merkwaardig dat de gemeente tegen dit langgerekte groengebied aan en precies daar waar nog een klein groengebied nabij de stad is overgebleven - op de Dousberg - nu toch een bungalowpark plus golfbaan wil gaan toestaan en ondersteunen. Compensatie van verloren gaande natuurwaarden zal bedongen moeten worden. En laat de gemeente de groenzone nu eens niet inrichten als een soort stadspantsoen of bosbouw-project. De zich tot interessante natuurzones ontwikkelende, steile en ruige taluds van het Albertkanaal met o.a. Koninginnepages en Eikelmuisen, verdienen het dat de aangrenzende zone ook natuurgericht ingericht wordt. Voor de recreant kan zo'n zone daarmee ook een stuk boeiender worden. Boeiender in ieder geval dan het zoveelste rechtlijnige bosbouwgebied.

Als we de rondgang langs de randen van deze compacte stad doorzetten komen we vervolgens bij de Belvédère-groeve. Een voormalige klei-, grind- en zandgroeve precies in / tegen de steile overgang van lössplateau naar Maasdal. Nu omgevormd tot een "bijna-berg" doordat de vuilstort iets langer doorging dan aanvankelijk gepland was - dat leverde wat extra geld op voor de uiteindelijk erg duur uitgevallen eindafwerking. De eindbestemming

zal wellicht natuurgebied worden: wat kan je anders nog met zo'n met een dunne deklaag afgedekte vuilstort? Wij mensen zullen er bijna niets meer mogen doen behalve wandelen. Ideaal voor natuurontwikkeling dus...

Dan het Maasdal in; het alom geloofd en geprezen Grensmaasproject zou hier rondom Itteren en Borgharen moeten starten. Ook letterlijk: hier zou de schop als eerste de grond in moeten gaan. Immers de gevolgen van de Maas-overstromingen waren het ernstigst in dit gebied. Helaas zal de start vermoedelijk toch nabij het Maasplassengebied plaatsvinden. Dat komt de grindwinners nu eenmaal beter uit. Dat de bewoners van Itteren en Borgharen dan wat langer in de rats zitten over overstromingen, dat is dan lastig maar onvermijdelijk zegt men. Wat riviergebonden natuurontwikkeling betreft zullen we het dus voorlopig moeten doen met de bij de kleiwinning voor de Maaskades tussen de twee Maasdorpen gegraven nevengeul.

Dan maar naar de landgoederenzone ten noorden van de stad. In het ontwerp- bestemmingsplan voor dit gebied wil de gemeente her en der stukjes bos aanplanten en kwelzones natuurgericht gaan beheren. Langs de Kangel tussen het spoor en de snelweg naar Heerlen en Eindhoven wil Maastricht een "stedelijk uitloopgebied" of buurtpark aanleggen. Natuurgebied of "groenvoorziening"? In dit geval naar verwachting een acceptabele mix van beide. Het "buurtnatuurpark" zal grotendeels een natuurgericht beheer krijgen door middel van begrazing met paarden.

Als we met de wijzers van de klok meegaan komen we vervolgens bij de plateau-hellingen ten oosten van Amby. Hier wil de Waterleidingmij Limburg haar puttenvelden en de voor de bescherming daarvan aangekochte akkergronden wel omzetten in een bosgebied. Echter hier zitten ook Hamsters... Het bos zal dus wat naar het westen, naar de zone langs de oostkant van de A2 moeten opschuiven. Krijgen de bewoners eindelijk een soort geluidsscherm tussen hen en de lawaaiige snelweg...

In het naar het zuiden hierop aansluitende oostelijk buitengebied is de gemeente al jaren bezig de holle wegen af te sluiten voor alle gemotoriseerd verkeer, ten behoeve van de fauna.

Ook een project dat in principe goed is voor de natuurwaarden. Echter waarom wacht de gemeente er zo lang mee? Wilde men eerst zeker weten dat er geen Oosttracé van de A2 doorheen komt?

Welnu dat staat sinds kort vast. Aan de slag dus. Hetzelfde geldt voor de poelenaanleg en de bescherming en het herstel van holle wegen in dit gebied. Allemaal goede projecten van de kant van de gemeente, echter de uitvoering mag wel wat voortvarender.

Met de hamstervereenkomsten daarentegen gaat het heel goed: een zeer groot deel van de boeren in het gebied heeft een contract met de Dienst Landelijk Gebied afgesloten. Het wachten is nu op de evaluatie van de effecten. Als deze aanpak slaagt kunnen we de achteruitgang van de Hamster wellicht ook elders, o.a. in Midden-Limburg-oost, tot staan brengen.

Verder maar weer. Naar de zuidpunt van de zeer groen aangelegde wijk de Heeg. Er komt in die zuidpunt een nieuwe, natuur- en milieu-educatieve kinderboerderij en een replica van het vanouds zo enorm gewaardeerde Zuid-Limburgse heggen- en hoogstamboomgaarden-landschap.

Zo wordt Maastricht wellicht toch de eerste monumentenstad van Nederland: door niet alleen de gebouwde monumenten maar ook de natuurmonumenten mee te tellen...

Vanaf die zuidpunt van Maastricht komt tevens een ecologische verbindingzone richting Maasdal. Die zal ingericht worden bij de aanleg van het nieuwe bedrijventerrein Eijsden-Maastricht. 90 m breed en niet de 500 m die de Dassenwerkgroep Limburg vroeg. Maar met die 90 m toch ca. 3x zo breed als de gemiddelde tot nu aangelegde ecologische verbindingzone in Limburg...

Een heel praktische oplossing, deze locatie voor de verbindingzone. Immers het bedrijventerrein kon natuurlijk niet direct tegen Heugem-zuidoost aangebouwd worden. Jammer is wel dat de gemeenteraad (op twee partijen na) pal tegen de verbindingzone - die met name voor de Das bedoeld is - een zogeheten Mega-disco wil toestaan met een verhard en verlicht parkeerterrein van 5 ha.

We eindigen onze rondgang bij de Pietersplas; een slijk ingerichte grindplas compleet met uitspanning in de vroegere villa "Hoogenweerth".

De vingerwijzing die er in die naam besloten ligt heeft de gemeente verkeerd begrepen: die hoge waarde zit hem niet zozeer in de waarde als waterrecreatie-gebied - daar hebben we zo langzamerhand teveel van langs de Maas - maar in de uitzonderlijke waarde die de vroeger hier gelegen,

door de Maas overstroomde, graslanden hadden voor flora en (orchideeënrijke) vegetaties. Gelukkig worden die te zijner tijd wel herontwikkeld door middel van projecten als de Kleine weerd, een natuurontwikkelingsterrein direct ten zuiden van het Gouvernement. Of ben ik nu te optimistisch?

De gemeente is kortom direct of indirect betrokken bij een hele ketting van natuurgebieden, groenzones en natuurontwikkelingsgebieden rondom de stad. Helaas moet in bijna alle gevallen nog blijken dat de schakels in de ketting er echt komen en dat ze echt de parels worden die ze moeten worden om alles wat er verloren ging en gaat te compenseren.

Pas dan geeft Maastricht, zoals het een hoofdstad betaamt, het voorbeeld aan de andere Limburgse steden: omring jezelf met groen en natuur.

Eens zal er toch een einde aan de groei van de stad moeten komen. Zeker nu blijkt dat de bevolking - eerder dan gedacht - niet of nauwelijks meer in aantal groeit. Plannen en ideeën genoeg dus. Zoals overal komt het nu aan op doorzettingsvermogen om de uitvoering van de grond te krijgen.

Eén ding is duidelijk: ook de Limburgse gemeenten kunnen een enorm belangrijke rol spelen in het realiseren van natuurontwikkeling en -herstel. Als een gemeente die ruimtelijk en financieel zozeer in een krappe jas zit als Maastricht dat al kan, moeten de andere gemeenten dat zeker ook kunnen. Laat u niet kennen!

Torben Mulder

VERENIGINGSNIEUWS

JAARVERSLAG 1996 VAN HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG

INLEIDING

Het Natuurhistorisch Genootschap zette in 1996 een stap terug. Terug naar de kerntaken wel te verstaan. Het uitvoeren van betaalde opdrachten voor het opstellen van beheersplannen en het verrichten van inventarisatiewerkzaamheden werd ondergebracht in een afzonderlijke rechtspersoon, het projectbureau De Lierlei. Hierdoor kan de vereniging zich volledig blijven wijden aan haar hoofddoel. Dat is het bevorderen van natuuronderzoek door vrijwilligers en het publiceren van de resultaten daarvan. En op dat terrein werden weer veel stappen vooruit gezet. Het voorliggende jaarverslag geeft een beeld van de belangrijkste activiteiten en de ontwikkelingen binnen de vereniging gedurende het jaar 1996.

BESTUUR

Het algemeen bestuur vergaderde vier keer en het dagelijks bestuur kwam elf keer bij el-

kaar. De bestuursvergaderingen vonden plaats in Roermond. Er was één algemene ledenvergadering, eveneens in Roermond. Als nieuw bestuurslid werd W. Jansen benoemd.

In verband met zijn werk voor het in 1996 opgerichte projectenbureau De Lierlei trad P. Thomas af als bestuurslid om verstrengeling van belangen te voorkomen. Het algemeen bestuur telt nu 13 leden. Het bestuurswerk vergt steeds meer tijd van met name de leden van het dagelijks bestuur. Daarom werd in februari besloten tot een verdeling van bestuurlijke activiteiten en taken over alle bestuursleden. Op 31 december was de samenstelling van het bestuur als volgt.

T. Lenders	voorzitter
R. Akkermans	vice-voorzitter
H. Schmitz	algemeen secretaris
H. van der Weijden	penningmeester
W. Jansen	lid algemeen bestuur
C. Adams-Kaasta	lid algemeen bestuur
L. Hensels	lid algemeen bestuur
J. Teeuwen	lid algemeen bestuur
H. Gilissen	lid algemeen bestuur
G. van der Mast	lid algemeen bestuur

J. Hermans	lid algemeen bestuur
A. Heijnen	lid algemeen bestuur
E. Gubbels	lid algemeen bestuur

ORGANISATIE

Het ledenbestand vertoonde een geringe afname van 1132 naar 1128. Het aantal kringen en studiegroepen bleef gelijk. De kringen en studiegroepen zijn het kloppende hart van de organisatie. Ze waren zoals gebruikelijk actief op vele terreinen en organiseerden lezingen, excursies en onderzoeksactiviteiten. Het voert in dit kader te ver om daarvan een volledig beeld te schetsen. Veel van de elders in dit jaarverslag beschreven projecten kwamen tot stand op initiatief van diverse studiegroepen van het Genootschap.

Het periodiek overleg tussen alle geledingen van het Genootschap vond zoals gebruikelijk twee keer in Maastricht plaats. Dit overleg heeft voor de vereniging een belangrijke functie. Daarom baart het zorgen dat de opkomst in 1996 lager was dan in de voorgaande jaren. In november vond voor de tweede keer het vaste jaarlijkse afstemmingsoverleg tussen dagelijks bestuur en de redactie van het

Maandblad plaats.

Besloten werd tot het instellen van een vast jaarlijks overleg tussen de kringen. Dat het kringoverleg in een behoefte voorziet bleek tijdens de eerste twee bijeenkomsten in respectievelijk maart en mei. Onder meer konden afspraken worden gemaakt over samenwerking bij het invullen van de jaarprogramma's van lezingen en activiteiten en over het afstemmen van de wijze waarop wordt omgesprongen met onkostenvergoedingen voor inleiders.

De banenpoolers B. Graatsma en R. Steverink hebben via een inleencontract met de stichting Phoenix veel werk voor de organisatie verricht. B. Graatsma was dagelijks werkzaam op het Genootschapskantoor en vervulde onder meer de functie van ambtelijk secretaris. Daarnaast besteedde hij tijd aan het meerjarige onderzoeksproject historische referentie natuur in Zuid-Limburg. R. Steverink werkte onder meer als redactie-assistent en invoerder van waarnemingsgegevens. Zorgwekkend was de mededeling van de stichting Phoenix dat de tarieven voor het inlenen van banenpoolers in de komende jaren zullen verdubbelen.

Opmerkelijk was opnieuw de welhaast onbegrensde inzet van vele vrijwilligers in alle gedingen van de organisatie. Bijzondere vermelding daarbij verdienen M. Lenders voor haar werk ten behoeve van het Publicatiebureau, L. Thissen die de ledenadministratie voerde en A. Duysters die gedurende een dag per week op het Genootschapskantoor in Maastricht administratieve werkzaamheden verrichtte. Voor het verzendklaar maken van het Maandblad zorgden de verenigingsleden J. Cobben, R. Steverink, A. Duysters en W. Ogg. De laatstgenoemde is overigens al meer dan vijftig jaar lid van de vereniging! Voor de correctie van de Engelstalige samenvattingen van alle artikelen in het blad tekende J. Klerkx. De belangrijkste ontwikkeling op organisatorisch gebied was ongetwijfeld de oprichting van een in bestuurlijk opzicht nauw aan het Genootschap verbonden projectenbureau voor het uitvoeren op strikt commerciële basis van betaalde opdrachten voor ecologisch onderzoeks- en advieswerk. Gekozen is voor een bureau in de vorm van een stichting waarvan de bestuursleden rechtstreeks worden benoemd door het algemeen bestuur van het Genootschap. Na een zorgvuldige voorbereiding en besluitvormingsprocedure werd het bureau, dat luistert naar de fraaie naam De Lierlei, operationeel per 1 september. Op initiatief van de Studiegroep Onderaard-

se Kalksteengroeven (SOK) heeft het Genootschapsbestuur in 1996 twee huurovereenkomsten afgesloten voor onderaardse groeven. Naar aanleiding hiervan is in overleg met het SOK-bestuur geconcludeerd dat ook dit soort beheersactiviteiten beter ondergebracht kan worden in een afzonderlijke rechtspersoon. De voorbereidingen daartoe worden getroffen.

Het onderbrengen van afgeleide en in financieel en ander opzicht risicovolle activiteiten bij afzonderlijke rechtspersonen leidt ertoe dat het Genootschap zich volledig kan blijven wijden aan haar kerntaken: het bevorderen van natuurstudie, het verzamelen van waarnemingsgegevens en de uitgave van het Maandblad. Bovendien worden met deze werkwijze risico's afgewend waardoor de continuïteit van de vereniging beter is gewaarborgd.

MAANDBLAD EN PUBLICATIES

In het verslagjaar verschenen zoals gebruikelijk elf afleveringen van het Natuurhistorisch Maandblad, grotendeels gevuld met bijdragen van eigen leden.

In november nam F. Dingemans-Bakels afscheid als lid van de redactie. Per 31 december was de redactie als volgt samengesteld.

<i>J. van der Coelen</i>	hoofdredacteur
<i>B. Graatsma</i>	hoofdredacteur
<i>D. de Graaf</i>	lid
<i>J. Hermans</i>	lid
<i>H. Hillegers</i>	lid
<i>M. Lejeune</i>	lid
<i>T. Mulder</i>	lid
<i>R. Steverink</i>	redactie-assistent

Er verschenen drie themanummers. De Visenstudiegroep nam het initiatief tot de uitgave in februari van een speciaal vissennummer met 28 pagina's. Het juninumnummer ging over natuurontwikkeling aan beide zijden van de landsgrens in het zuidelijk Maasdal. Dit nummer telde eveneens 28 pagina's en was gedeeltelijk in kleurendruk uitgevoerd. Het derde themanummer verscheen in oktober. Het beschrijft in 40 pagina's de resultaten van een uitgebreid terreinonderzoek dat het Genootschap uitvoerde op de Beegderheide in opdracht van de gemeente Heel. Ook in dit nummer waren kleurenfoto's opgenomen.

Op initiatief van het Platform Lilbosch werd bij het provinciebestuur en bij het bestuur van het Waardevol Cultuurlandschap Midden-Limburg subsidie aangevraagd voor een themanummer over het gebied Lilbosch.

Hier werden in de afgelopen jaren diverse natuurontwikkelingsprojecten uitgevoerd terwijl een plaatselijk landbouwbedrijf haar activiteiten mede richt op de bevordering van natuurwaarden. Leden van het platform hebben de ontwikkelingen gevolgd en wilden de onderzoeksresultaten in een themanummer presenteren. De gevraagde bijdragen werden toegezegd en het nummer is in 1997 verschenen.

De Stichting Natuurpublicaties Limburg publiceerde opnieuw een aantal rapporten. Het betreft een jaarverslag over 1995 van Vogelwerkgroep de Haeselaar, het rapport Broedvogels in het Maasdal tussen de Sint Pietersberg te Lanaye en de monding van de Swalm te Rijkellin in 1995 (uitgegeven in samenwerking met LIKONA), het rapport Hamsterinventarisatie 1994 en soortbeschermingsplan en tenslotte het Basisrapport poeleninventarisatie 1994.

Enkele studiegroepen en de Kring Venlo gaven een eigen periodiek uit. Het betreft het kwartaalblad Vrienden der Natuur van de Kring Venlo, de SOK-Mededelingen van de Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven en een mededelingblad voor de leden van de Paddestoelenstudiegroep. Aan de SOK kende het bestuur een eenmalige bijdrage toe voor het laten ontwerpen van een nieuwe layout voor het blad.

Het tijdschrift Limburgse Vogels van de Vogelstudiegroep bleef verschijnen dankzij een bijdrage van het Genootschap in de druk- en verzendkosten. De laatste jaren verschenen twee nummers per jaar. In 1996 kenden de besturen van de beide provincies Limburg een bijdrage toe voor het doen verschijnen van een derde nummer, speciaal gewijd aan vogels in het Maasdal. De redactie van Limburgse Vogels is van plan om de verschijningsfrequentie structureel te verhogen naar drie keer per jaar. Daarvoor is aanvullende externe financiering nodig. Bij wijze van aanmoediging heeft het bestuur besloten om de extra kosten gedurende één jaar te financieren.

SAMENWERKING

De samenwerking met andere, landelijke en provinciale, organisaties voor natuuronderzoek en -bescherming werd verder uitgebouwd.

De eerder overeengekomen afspraken met de Vlinderstichting over het uitwisselen van elkaars waarnemingsgegevens werden geformaliseerd door het ondertekenen van een overeenkomst. De bedoeling is om soortgelijke contracten aan te gaan met andere lan-

delijke particuliere gegevensleverende organisaties. De besprekingen met RAVON verkeren in het afrondende stadium. Het overleg met de VZZ vorderde niet in het verslagjaar, maar wordt in 1997 voortgezet.

De samenwerking op het gebied van gegevensruil met de stichting IKL werd gecontinueerd. Voor de stichting het Limburgs Landschap werd een inventarisatieopdracht voor drie van haar terreinen afgerond. Begin 1997 volgen besprekingen met Staatsbosbeheer. Ook hier is de inzet om te komen tot een structurele samenwerking op het gebied van gegevensruil.

De contacten met de landelijke zusterorganisatie KNNV werden onderhouden door middel van het gebruikelijke jaarlijkse overleg dat deze keer in Maastricht plaats vond. Onder meer werd hier besloten tot deelname van het Genootschap aan een eenmalig landelijk samenwerkingsproject voor het verzamelen van waarnemingen van twee soorten van het geslacht Kruiskruid.

De contacten over de landsgrenzen heen nemen toe, vooral met Belgische natuuronderzoekers en -organisaties. Concreet werd onder meer met de Vlaamse zusterorganisatie LIKONA samengewerkt bij publicaties, waaronder de themanummers over natuurontwikkeling en vogels aan weerszijden van de Maas. De Vlaamse provincie Limburg leverde een belangrijke bijdrage aan de financiering van beide nummers.

De Stichting het Limburgs Landschap heeft het Genootschap gevraagd om een vertegenwoordiger voor een bestuurzetel voor te dragen. J. Teeuwen werd bereid gevonden om deze taak op zich te nemen. Verder heeft deze organisatie een natuurwetenschappelijke adviescommissie in het leven geroepen, waarin het Genootschap door diverse leden wordt vertegenwoordigd. In 1996 vond de eerste bijeenkomst van dit nieuwe adviesorgaan plaats.

PROMOTIE EN PUBLICITEIT

Vrijwillig natuuronderzoek door genootschapsleden blijkt regelmatig verrassende resultaten op te leveren die mogen rekenen op een brede belangstelling. Dat kan afgeleid worden uit het grote aantal berichten in de regionale en landelijke media. In 1996 werd ruime aandacht besteed aan het werk van de Vissenstudiegroep, zowel in dagbladen als in een landelijk tv-programma. Ook de zoogdieren scoorden weer hoog in publicitair opzicht. Het meest in het oog spingende voorbeeld was de stroom van publicaties

naar aanleiding van een artikel in het Maandblad over het voorkomen van de Lynx in Limburg. Ook de presentatie van het rapport Hamsterinventarisatie 1994 en soortbeschermingsplan in het provinciehuis op 8 maart kreeg de nodige aandacht van de pers. Het Genootschap was met een marktkraam van onder andere het publicatiebureau en de Zoogdierenwerkgroep vertegenwoordigd op diverse publieksevenementen zoals de Landschapsdoedag van de stichting IKL en open dagen in Zuid-Limburg van de Vereniging Natuurmonumenten. Leden van de Zoogdierenwerkgroep werkten mee aan de zogenaamde Korenwolfwandeling, een door de Gulpener Bierbrouwerij georganiseerd publieksevenement rond het voorkomen van de Hamster in Zuid-Limburg (en uiteraard de gelijknamige biersoort van deze brouwerij). In het kader van het in 1996 afgeronde hamsterproject kwamen ook enkele tentoonstellingspanelen beschikbaar, met informatie in woord en beeld over deze bedreigde diersoort. Deze panelen werden dankbaar gebruikt bij alle genoemde presentaties.

Een belangrijke gebeurtenis was het uitreiken van de Rector Cremers Penning aan genootschapslid Wim de Veen op donderdag 14 november. Het bestuur kent deze onderscheiding elke twee tot vier jaar toe aan personen die zich buitengewoon verdienstelijk hebben gemaakt voor Limburgs natuur en milieu in het algemeen of voor de vereniging in het bijzonder. Wim de Veen was de vijfde persoon die deze onderscheiding ten deel valt.

BELEIDSBEÏNVLOEDING

Beleidsbeïnvloeding is geen kerntaak van het Genootschap. Voor activiteiten op dit gebied is de vereniging aangesloten bij de Stichting Milieufederatie Limburg. Toch blijkt elk jaar weer dat veel genootschapsleden zodanig zijn betrokken bij het wel en wee van hun studie-object, de natuur, dat ze bereid zijn om een deel van hun vrije tijd te besteden aan het bijsturen en beïnvloeden van plannen en voornemens van de overheid en andere organisaties. Dat alles met het doel om bedreigingen af te wenden of om nieuwe kansen te creëren. Ook in 1996 was het Genootschap direct of indirect betrokken bij bezwaren- en inspraakprocedures.

In 1995 werd bij de Raad van State beroep aangetekend tegen het besluit van het provinciebestuur om de Melickerheide in het Streekplan Noord- en Midden-Limburg aan te wijzen als industrieterrein. In het verslag-

jaar vorderde de procedure niet. De behandeling van het beroepsschrift wordt verder afgewacht.

In de gemeente Roerdalen is het Genootschap vertegenwoordigd in een klankbordgroep voor het opstellen van een nieuw bestemmingsplan buitengebied. In dezelfde gemeente tekende het Genootschapsbestuur bij het gemeentebestuur bezwaar aan tegen de voorgenomen uitbreiding van een bestaande golfbaan in een bosgebied.

In Roermond, Heerlen en Venray namen Genootschapsleden deel aan door de gemeenten ingestelde overlegorganen voor natuur- en milieubescherming.

Bij het gemeentebestuur van Venlo heeft het bestuur op initiatief van de Kring Venlo schriftelijk aangedrongen op een zorgvuldige afweging van de natuurbelangen bij het gebruik van de Grote Heide voor recreatieve en andere evenementen.

Bij het provinciebestuur werd schriftelijk aangedrongen op het tijdig treffen van afdoende maatregelen om een dreigende onomkeerbare verdroging van het bijzondere natuurgebied de Tuspeel te voorkomen.

Op initiatief van leden van de Zoogdierenwerkgroep werden bij Rijkswaterstaat enkele ideeën onder de aandacht gebracht voor het treffen van doelmatige compensatiemaatregelen ten zuiden van Roermond voor de Hamster. Die maatregelen zijn nodig in verband met de aanleg van de A73 in Midden-Limburg. Later namen Genootschapsleden deel aan overleg over dit onderwerp tussen diverse betrokken partijen.

In een aantal gevallen nam het Genootschap niet zelf het initiatief voor een actie, maar sloot zich aan bij samenwerkingsverbanden of betuigde haar adhesie aan derden. Onder andere was dit het geval bij acties voor een goed beheer van de kalkgraslanden op de Schiepersberg in Margaraten, tegen de vestiging van een grootschalige verblijfsaccommodatie en bijbehorende voorzieningen in het gebied de Rollen te Born, tegen het zogenaamde oosttrace van de A2 rond Maastricht en tegen de aanleg van de oost-westbaan op vliegveld Beek.

PROJECTEN

Het in 1994 begonnen hamsterproject kon worden afgerond. Het eindresultaat bestond uit het eerder genoemde inventarisatierapport annex soortbeschermingsplan, een voorlichtingsfolder en een mobiele tentoonstelling. Enkele maatregelen uit het plan werden door de betrokken organisaties inmid-

dels in uitvoering gebracht.

Het project herintroductie Jeneverbes is nog in uitvoering. De inmiddels opgekweekte stekken van oorspronkelijk inheemse jeneverbesplanten groeien voorspoedig en zullen te zijner tijd worden uitgezet op geselecteerde plekken in Zuid-Limburg.

Het is niet gelukt om de voor 1996 geplande eenvoudige verspreidingatlas van de Zuid-Limburgse flora uit te brengen. Wel is het manuscript nagenoeg gereed. In 1997 moet het er echt van komen.

Het onderzoeksproject historische referentie natuur in Zuid-Limburg werd voortgezet. Het doel is het ontsluiten van historisch bronnenmateriaal over met name bedreigde plantensoorten en biotopen. In het februari-nummer van 1997 is een overzicht van de eerste resultaten verschenen.

In 1996 ging een samenwerkingsproject tussen de Vlinderstudiegroep van het Genootschap en de Vlinderstichting van start dat moet leiden tot de gezamenlijke publicatie van een Limburgse Vlinderatlas in het jaar 1998. Onder meer via twee oproepen in het Maandblad werden vrijwilligers geworven voor het verzamelen van veldwaarnemingen. De gemeente Heel en de Waterleiding Maatschappij Limburg verstrekten in 1995 aan het Genootschap de opdracht om een beheersplan op te stellen voor de Beegderheide. Het benodigde inventarisatiewerk werd uitgevoerd door leden van diverse studiegroepen. Het plan werd in mei 1996 gepresenteerd aan het gemeentebestuur.

Een ander inventarisatieproject betrof het verzamelen van verspreidingsgegevens op drie terreinen in opdracht van de Stichting het Limburgs Landschap. Dit project werd in 1996 afgerond.

De gemeente Maastricht gaf opnieuw opdracht voor de uitvoering van het project monitoring Hoge Fronten. De organisatie van het inventarisatiewerk door vrijwilligers kostte veel moeite, maar leverde uiteindelijk wel het gewenste resultaat op.

In augustus werd op initiatief van de Vissenstudiegroep bij diverse instanties een projectvoorstel ingediend voor het uitgeven van een atlas van beekvissen in Limburg. De Vissenstudiegroep inventariseerde in de afgelopen jaren een groot deel van de Limburgse beken. De bedoeling is om via een gerichte actie in 1997 ontbrekende gegevens te verzamelen en het totaal te laten bewerken tot

een manuscript. De uitgave is gepland in 1998.

In de loop van 1996 werden alle Genootschapsprojecten in de sfeer van betaalde opdrachten voor inventarisatie en het opstellen van beheersplannen en onderzoeksrapporten overgenomen door het projectenbureau De Lierlelei.

De Vogelstudiegroep nam de coördinatie op zich van een al langer lopend provinciaal kerkuilenproject. In totaal zijn 53 plaatselijke werkgroepen actief. Zij plaatsen broedkasten, volgen de ontwikkelingen en registreren alle broedgevallen.

GEGEVENSLEVERING

Het verzamelen, bewerken en beschikbaar stellen van waarnemingsgegevens blijft een kernactiviteit van het Genootschap.

Het aantal opgeslagen waarnemingen in het centrale geautomatiseerde archief groeide van 500.000 naar 550.550. De stroom gegevens voor het centrale bestand blijft goed op peil. Atlasprojecten (vissenatlas en vlinderatlas) en inventarisatieprojecten (onder meer Beegderheide te Heel en Grote Heide te Venlo) leveren nieuwe gegevensstromen op. Een punt van zorg blijft het tijdig invoeren van de gegevens in het centrale geautomatiseerde bestand. Het is ook in 1996 niet gelukt om daarvoor een afdoende en bevredigende regeling te treffen, terwijl juist het centrale bestand beschouwd moet worden als het basiskapitaal van de vereniging.

Het Genootschap stelt al haar gegevens om niet beschikbaar aan de Stichting Natuurpublicaties Limburg, die op haar beurt de gegevens tegen betaling levert aan belangstellenden. Na aftrek van de kosten komt de opbrengst beschikbaar voor de medefinanciering van publicaties. Diverse overheden, terreinbeheerders en adviesbureau's (inclusief De Lierlelei) verstrekten in het verslagjaar negen leveringsopdrachten. Dat leverde een bedrag op van ruim 60.000 gulden. De grootste opdracht was afkomstig van de provincie Limburg.

FINANCIËN

De totale exploitatiekosten bedroegen in 1996 ruim 223.000 gulden. De inkomsten waren nagenoeg gelijk aan de uitgaven.

In het vorige jaarverslag werd melding gemaakt van een dreigend structureel tekort op de begroting. Die dreiging is inmiddels afge-

wend, dankzij een blijvende verruiming van de provinciale bijdrage en een geringe verhoging van de contributie. De provinciale bijdrage bedroeg in 1996 65.000 gulden. De contributie van de leden en giften leverden iets meer dan 53.000 gulden op. De derde belangrijke inkomstenbron werd gevormd door extra subsidies voor de themanummers van het Maandblad, in totaal zo'n 30.000 gulden.

Henk Schmitz

VERSLAG VAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING OP MAANDAG 10 MAART 1997

ALGEMEEN

De vergadering vond plaats in de zaal van de Stichting Botanische Tuin te Kerkrade. Er zijn circa 35 leden aanwezig, waaronder de voorzitter, penningmeester en secretaris.

VERSLAG VAN DE VORIGE LEDENVERGADERINGEN

Het verslag van de ledenvergadering op 26 maart 1996 wordt vastgesteld. Verder worden de verslagen van twee ledenvergaderingen in 1995 definitief vastgesteld. Alle drie de verslagen zijn in 1996 in het Maandblad gepubliceerd.

JAARVERSLAG 1996

Het jaarverslag van de secretaris wordt vastgesteld. Met enkele kleine correcties en aanvullingen is het gepubliceerd in dit Maandblad.

JAARREKENING 1996 EN BEGROTING 1997

Na een korte toelichting door de penningmeester stellen de leden de jaarrekening over 1996 vast, evenals de begroting voor 1997.

VERKIEZING BESTUURSLEDEN

De volgens rooster aftredende bestuursleden H. van der Weijden, L. Hensels, J. Teeuwen, H. Gilissen en E. Gubbels worden met algemene stemmen opnieuw gekozen.

RONDVRAAG

Van de rondvraag maakt niemand gebruik.

Henk Schmitz

DE VERSPREIDING VAN DAGVLINDERS VAN DE SINT-PIETERSBERG EN DIRECTE OMGEVING (1976-1996)

Herman Peeters, Grote Gracht 72, 6211 SZ Maastricht

Tien jaar na het verschijnen van "Dagvlinders van de St.-Pietersberg" in het *Natuurhistorisch Maandblad* (FELIX, 1986) leek het mij interessant om de huidige situatie opnieuw te bekijken en te vergelijken. De laatste jaren constateerde ik een opvallende achteruitgang en opkomst van verschillende soorten dagvlinders. Het feit dat de "Nederlandse Sint-Pietersberg" in 1995 overging naar Natuurmonumenten, was een optimale aanleiding om zoveel mogelijk onderzoeksresultaten te bundelen tot één voorlopig artikel. Gekozen werd voor de periode van 1976 tot heden omdat vanaf 1976 geleidelijk meer onderzoek werd gedaan naar de vlinderfauna in dit gebied. Zelf inventariseerde ik dit gebied vooral in de periode 1979-1986 en 1993-1996. Helaas ontbreken veel gegevens vooral uit de periode tot 1980, omdat het hele gebied toen nog niet goed geïnventariseerd werd. Pas vanaf 1980 (Landelijk Dagvlinderproject) werd het gebied steeds beter onderzocht.

DE SINT-PIETERSBERG EN OMGEVING

De St.-Pietersberg is geografisch gezien een uitloper van de Ardennen en begint min of meer bij Fort Sint-Pieter te Maastricht en ein-

digt bij de weg van Haccourt naar Bassenge in België. Met een gemiddelde hoogte van 115 meter en met een piek van 170 meter ("d'n Observant"), strekt zich deze door riviererosie ontstane heuvelrug uit tussen het dal van de Maas en dat van de Jeker, in België "Geer" genoemd (figuur 1).

FOTO 1.
♂ Koninginnepage
(*Papilio machaon*)
zonnend op steenachtige grond. D'n Observant, 11-06-1994
(foto: collectie J. Moonen).

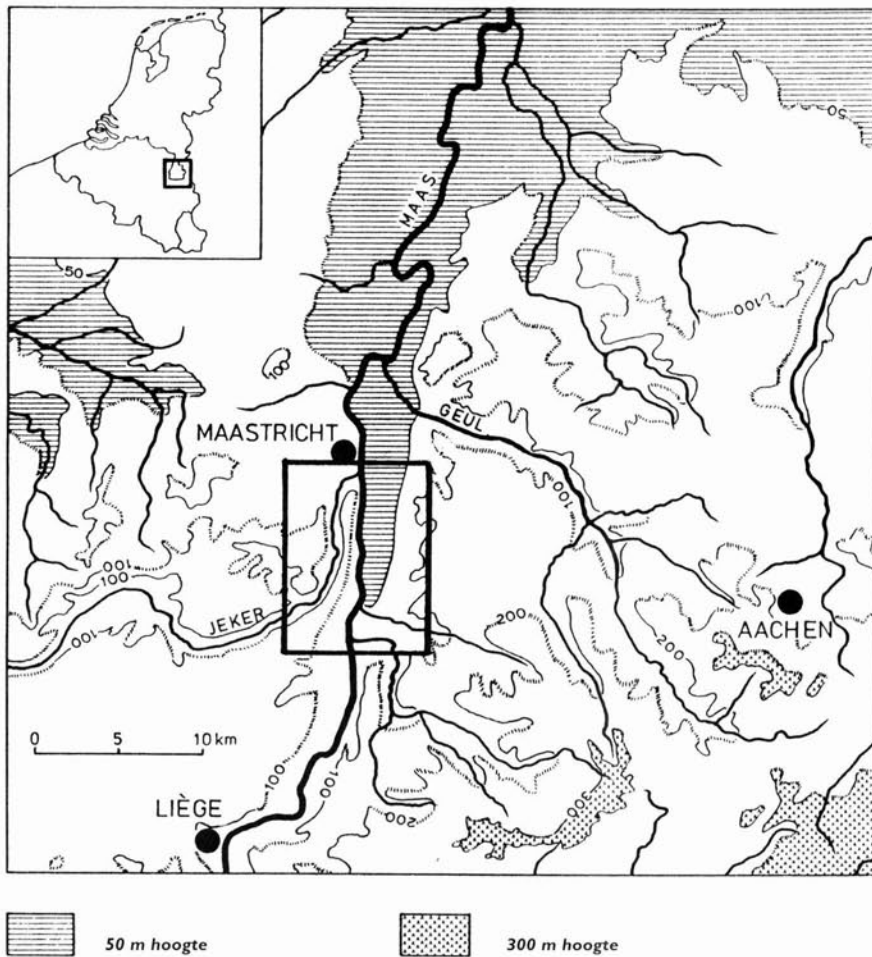
Het gebied ligt op de grens van een klimaatzone van gemiddeld hogere temperaturen en een groter aantal zomerse dagen. Bovendien is er vooral op de zuidoost gerichte kalkhellingen sprake van warmere microklimaten met een submediterraan karakter. Veel warmteminnende soorten bereiken hier dan ook vaak de noordwestelijke grens van hun areaal (o.a. Koninginnepage, Gele lucernevlinder, Boswitje, Dambordje, Klaverblauwtje, Dwergblauwtje, Dwergdikkopje en Kalkgraslanddikkopje). Als er ergens verschuivingen van arealen waargenomen kunnen worden door langdurige observatie dan is het wel in dit unieke gebied. Bovendien zijn de nog steeds aanwezige kalkgraslandhellingen zeer gunstig voor het voortbestaan van talrijke zeldzame vlindersoorten. Verder wilde ik bekijken in hoeverre drastische veranderingen in planologie, industrialisatie en natuurbeheer in de laatste decennia een uniek complex van biotopen veranderd hebben. Eerder onderzoek uit het begin van de tachtiger jaren wees op een opvallende soortenarmoede op het Nederlandse deel van de St.-Pietersberg in vergelijking met het Belgische deel. Sindsdien zijn er veel beheersmaatregelen genomen om de situatie te verbeteren. Nu, tien jaar later, kunnen we min of meer de balans opmaken.

BEKNOPTE GESCHIEDENIS

LANDBOUW EN BOSBOUW

Uit oude kaarten (Cletcher, 1700; Tranchot, 1805) kan men opmaken dat bijna het hele St.-Pietersberggebied door landbouwgebieden werd gedomineerd. Dit is tot op heden nauwelijks veranderd, hoewel de landbouwgebieden zelf grootschaliger zijn geworden (voornamelijk mais en voederbieten). Vroeger waren er meer verspreid liggende kleine veldjes met koren en tarwe gescheiden door heggen en bossages. Reeds in de middeleeuwen was de hele streek vanwege de vruchtbare löss-gronden bijna geheel ontbost en

FIGUUR 1. Geografische ligging van de Sint-Pietersberg tussen Jeker- en Maasdal (tekening: G. Veldman).

gecultiveerd op de steilste hellingen na (o.a. Petit-Lanaye/Caestert). Alleen hier treft men nog eeuwenoude bossen aan.

BEHEER EN TOESTAND VAN DE KALKGRASLANDHELLINGEN

De voor vlinders interessante schrale kalkgraslandhellingen zoals wij die nu kennen, waren vroeger hellingbossen. Deze werden gedurende de laatste eeuwen geleidelijk ontbost om o.a. plaats te maken voor rondtrekkende schapenkuddes ("heerdgang"). Deze begrazing veroorzaakte min of meer het steppenachtige karakter van de droge hellingen, waar vanaf toen de opschietende begroeiing weinig kans maakte. Zodra deze vrij natuurlijke en kleinschalige vorm van beheer rond 1900 geleidelijk afnam, begonnen veel kalkgraslandhellingen weer dicht te groeien, hetgeen een bedreiging vormde voor de aanwezige flora en fauna. Het eerste natuurservaat in het gebied, "Heyoule" (8C), werd in 1973 opgericht op initiatief van Ch. Tihon. De diverse problemen die men daarbij tegen-

kwam, vindt men terug in het verslag van het op 27 april 1996 te Maastricht gehouden St.-Pietersbergsymposium. Vanaf 1985 werden weer de eerste schapen geïntroduceerd op de hellingen om de wildgroei tegen te gaan. Bovendien werd voor een gefaseerd maai- en kapbeheer op de Belgische hellingen (Lanaye) geopteerd. Het aantal Belgische kalkgraslandhellingen is nog steeds beduidend groter en in relatief goede conditie in vergelijking met de vaak sterk verarmde Nederlandse hellingen. Ook de directe begrenzing van deze terreinen met industrie-terreinen en groeven schijnt op de vlinderpopulaties vrij weinig invloed te hebben gehad.

Een ander belangrijk verschil is dat de Belgische kalkgraslandhellingen vaak steiler zijn, hogere temperaturen en meer bodemerosie hebben, waardoor ze gunstiger zijn voor flora en fauna van schrale gronden. Bovendien komt vaak de kalk vrij te liggen aan het oppervlak, hetgeen een uitstekende voorwaarde is voor de warmteminnende kalkgraslandhelling-soorten.

Het beheer d.m.v. schapen dat vroeger tot een verrijking van de vlinderfauna heeft geleid, lijkt de laatste jaren plaatselijk te intensief (Nivelle, Popelmondedal) toegepast te zijn. Uit enkele recente steekproeven blijkt telkens dat overmatig begraasde plaatsen zeer karige vlinderpopulaties herbergen, zowel wat het aantal vlinders betreft, als het aantal soorten.

INDUSTRIALISATIE EN PLANOLOGIE

Tot het begin van de 19e eeuw strekte zich een vrijwel onafgebroken reeks van schrale kalkgraslandhellingen uit van Haccourt (België) tot aan Maastricht. Dit is op de reliëfinterpretatie van de Tranchotkaart nog duidelijk te zien (figuur 2): de kalkgraslanden bevonden zich vooral op de oostelijke St.-Pietersberghellingen. Door grootschalige mergelwinning (ENCI, CBR) t.b.v. de cementindustrie zijn vooral in onze eeuw de soortenrijke kalkgraslandhellingen sterk verbrokkeld. In 1933 werd begonnen met de doorsnijding van de St.-Pietersberg t.b.v. de aanleg van het Albertkanaal bij Petit-Lanaye. De stedelijke uitbreiding van Maastricht, de ontgrinding van de Maas en de uitbreiding van de waterrecreatiegebieden bij Oost Maarland zijn recentere landschapsaantastingen (vanaf ±1975). In ±1985 werd het Albertkanaal ten noorden van Opkanne gedeeltelijk verbreed, waarbij oude beboste biotopen grotendeels verdwenen. Om al deze menselijke ingrepen te verduidelijken werd een tweede reliëfkaart (figuur 3) gemaakt die de recente situatie weerspiegelt.

DE ENCI EN DE NATUUR

Vanaf 1926 begon de ENCI (Eerste Nederlandse Cement Industrie) met de grootschalige afgraving van het meest noordelijk gelegen deel van de St.-Pietersberg. In dit geval prevaleren economische belangen voor natuurbelangen. De ENCI kwam al vroeg met compensaties voor het verlies van de natuur: in 1939 werd begonnen met de aanleg van het z.g. Encibos (gemengd Eiken-Beukenbos) ten westen van de groeve (3, 4D). Van 1939 tot 1967 creëerde men door ophoging van afgegraven grond een kunstmatige berg ten zuiden van de inmiddels kolossale groeve. Er werd een bos op geplant bestaande uit berk, beuk, eik, acacia en sleedoorn.

Deze landschappelijk zeer dominerende heuvel van 170 meter +NAP kreeg de naam "d'n Observant" (5E). Voor de groeve zelf worden in mooie folders grootse natuurplannen

FOTO 2.
Bruin dikkopje (*Erynnis tages*) op Rode klaver. Lanaye (B), 3-06-1985 (foto: collectie J. Moonen).

DE AREALEN VAN WAARGENOMEN DAGVLINDERS 1976-1996

Om de verspreiding van zowel de standvlinders als de trekvlinders te verduidelijken werden 45 nieuwe verspreidingskaartjes gemaakt van bijna alle waargenomen soorten van de laatste 20 jaar (figuur 4). Het hele Nederlandse en Belgische gebied van de St.-Pietersberg en directe omgeving werd in km-hokken (roosterindeling van 1 x 1 km) onderverdeeld corresponderend met de topografische kaarten (1 : 25.000) van dit gebied (figuur 4 eerste kaartje).

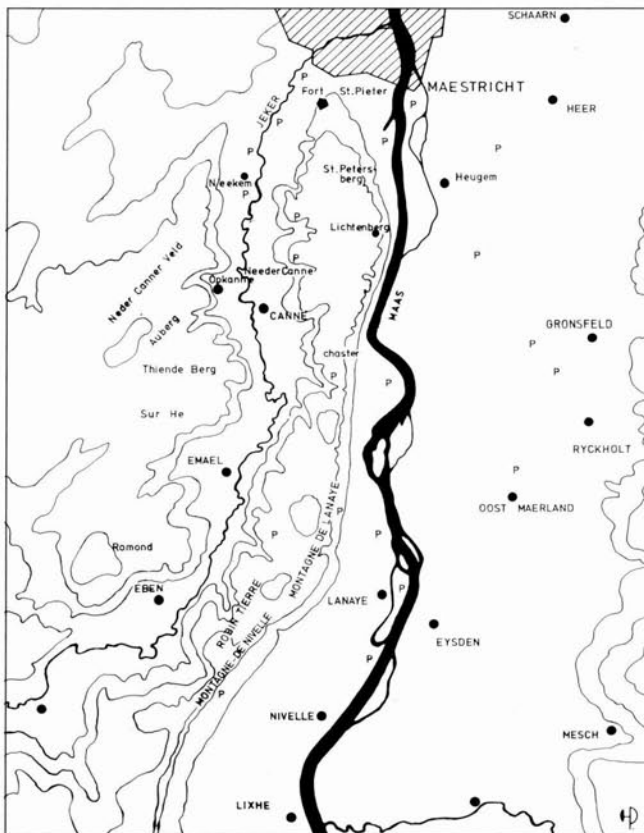
ALGEMENE SOORTEN

In het onderzochte gebied werden tijdens de onderzoeksperiode ca. 14 soorten in bijna alle km-hokken aangetroffen. Deze behoren ook landelijk tot de algemeenste soorten en zijn niet bedreigd door hun weinig kritische biotoopvoorkeur, algemene voedselplanten, natuurlijke mobiliteit en de neiging tot "cultuur-volgen" (tendens om tot in gecultiveer-

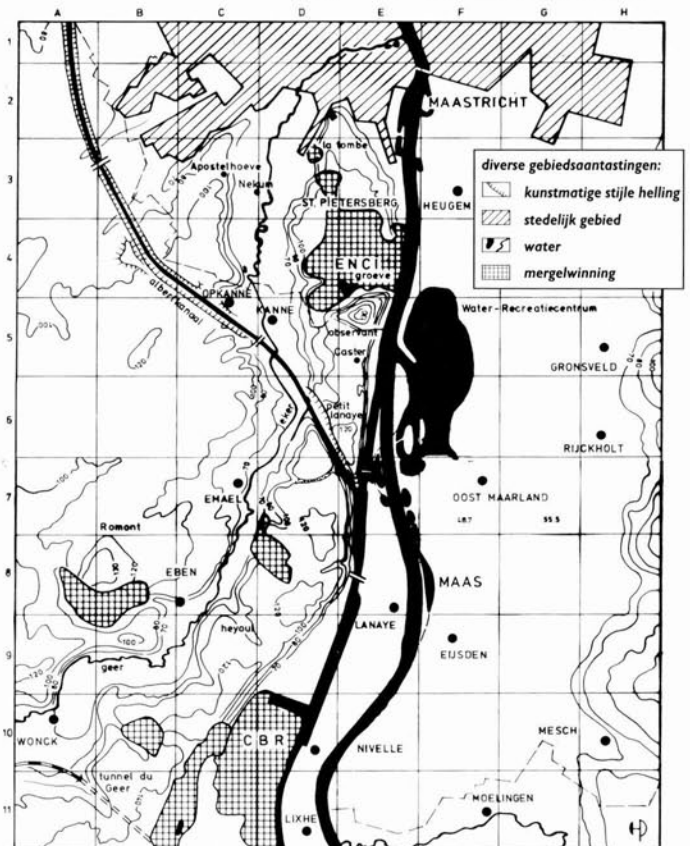
in het vooruitzicht gesteld om eventuele natuurbehoudsinstanties de wind uit de zeilen te nemen.

De vraag is nu in hoeverre pioniersvegetatie en kunstmatige aanplant de bio-diversiteit kunnen garanderen die normaal gedurende honderden jaren geleidelijk ontstaat. Verder

onderzoek, vooral binnen het ENCI-terrein in de groeven en in verlaten groeven in België kunnen in de toekomst meer duidelijkheid geven. De nieuwe populaties dagvlinders o.a. langs het Albertkanaal, op de Observant en in de ENCI-groeve zelf bieden wat dit betreft enig perspectief.

FIGUUR 2. Reliëfinterpretatie van de zgn. Tranchot-kaart uit 1805. De steile naar de Maas toe gerichte kalkgraslandhellingen liepen nog onafgebroken door van Halembaye (2 km ten zuiden van Lixhe) tot aan Fort Sint-Pieter nabij Maastricht (tekening: H. Peeters).

FIGUUR 3. Reliëfkaart Sint-Pietersberg met de diverse landschapsaantastingen. Situatie 1979, vóór de verbreding van het Albertkanaal en de uitbreiding van Maastricht zuidwaarts (Céramique, De Heeg en Heugem) (tekening: H. Peeters).

de gebieden door te dringen). Van twaalf van deze soorten werden geen verspreidingskaarten opgenomen omdat zij bijna in alle onderzochte km-hokken werden aangetroffen: Daggauwoog, Atalanta, Kleine vos, Distelvlinder, Klein koolwitje, Klein geaderd witje, Groot koolwitje, Citroentje, Icarus-blauwtje, Boomblauwtje, Kleine vuurvlinder en Hooibeestje.

Van het Hooibeestje (*Coenonympha pamphylus*) zijn er de laatste jaren echter steeds minder waarnemingen, hetgeen een landelijke tendens lijkt te bevestigen. Deze caramellekleurige kleine soort is altijd een van de best verbreide algemene standvlinders geweest en zijn populaties fluctueerden nauwelijks (TAX, 1989). In 1996 hebben o.a. E. Stassart en ik geen enkel exemplaar meer waargenomen. De soort lijkt daarmee volledig te zijn verdwenen. Eerlijk gezegd staan we voor een raadsel wat betreft de mogelijke oorzaken van deze snelle achteruitgang. Luchtvervuiling, overbemesting of een reeks koude lentes worden genoemd als de mogelijke boosdoeners. In het overige deel van Nederland schijnt de soort zich enigszins te herstellen in de duin- en heidegebieden (mededeling C. van Swaay, 1996).

Het Citroentje heeft hier weliswaar nog een redelijk grote verspreiding, maar wordt de laatste jaren minder waargenomen dan op de zandgronden.

De Distelvlinder (algemene trekvlinder) was in de zomer van 1996 zeer talrijk.

Van het algemene Bruin zandoogje en de Argusvlinder werden wel verspreidingskaarten opgenomen: de Argusvlinder is wat minder verbreid, en overschrijdt zelden de stedelijke bebouwingsgrens van Maastricht, in tegenstelling tot het Bruin zandoogje. Het Bruin zandoogje komt overigens ook in veel dichtere populaties voor dan de Argusvlinder en behoort tot de algemeenste soorten van de St.-Pietersberg, samen met Daggauwoog en Icarusblauwtje.

GEBIEDSUITBREIDINGEN TIJDENS DE ONDERZOEKS-PERIODE (1976-1986)

Voor sommige soorten dagvlinders werden twee kaartjes opgenomen om een gebiedsuitbreiding duidelijk te maken. In het bestek van dit artikel worden enkele soorten besproken. Uitbreiding van het verspreidingsgebied van een dagvlinder komt in Nederland zelden voor, slechts bij 3% van de Nederland-

FOTO 3.
♂ *Groot dikkopje*
(*Ochlodes venatus*)
zonnend op varenblad
in typische rusthouding. Lanaye (B), 3-07-1991 (foto: collectie J. Moonen).

se dagvlinders volgens het onderzoek van het Dagvlinderproject (TAX, 1989). Tijdens de laatste tien jaar kon bij ca. vijf soorten van de St.-Pietersberg een gebiedsuitbreiding geconstateerd worden (10% van de waargenomen vlinders).

Vier daarvan behoren tot de bedreigde vlindersoorten van de "Rode Lijst" van Nederlandse Dagvlinders.

Koninginnepage (*Papilio machaon*)

foto 1

Deze grootste en misschien wel mooiste dagvlinder van Nederland is hier tot ± 1982 lange tijd een zeldzame gast geweest en beslist geen standvlinder. Vanaf deze periode kende de soort een enorm herstel en verspreidde zich via enkele kleinere bronpopulaties over nagenoeg het hele onderzoeksgebied.

De soort doet het opvallend goed, ook op kunstmatige (door de mens geschapen) nieuwe biotopen als de Observant en het Albertkanaal. Hij kan ook als cultuurvolger de laatste jaren regelmatig in Maastricht worden aangetroffen (vooral op de Vlinderstruik *Buddleia*). Een exemplaar vloog zelfs een appartement binnen in het stadsdeel Wyck op ± 30 meter hoogte (Wouters, 1995).

Boswitje (*Leptidea sinapis*)

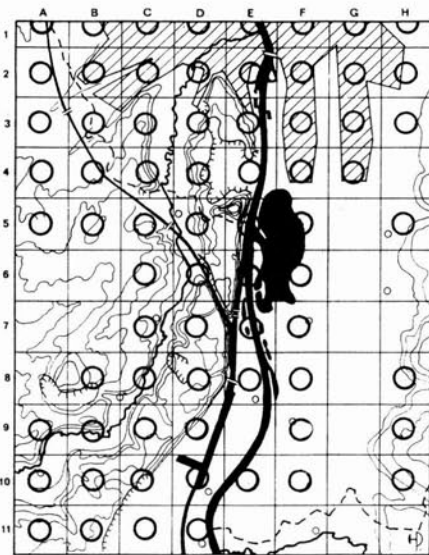
Ook deze zeldzame soort is vanaf midden jaren tachtig aan een opvallende opmars begonnen. Daarvoor waren er slechts sporadische waarnemingen bekend, vooral laat in het jaar (september) bij Opkanne, Eben-Emael en Lanaye. Wellicht betrof het hier zwervers uit

de Ardennen.

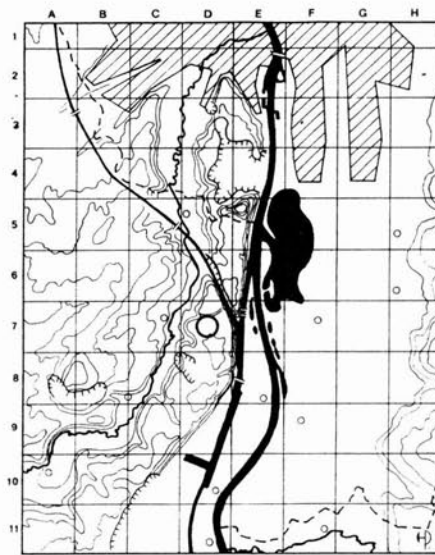
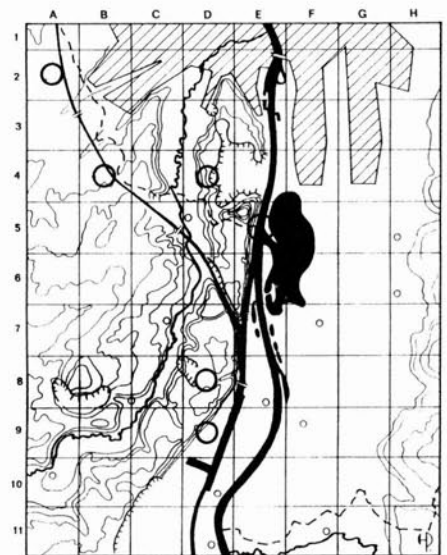
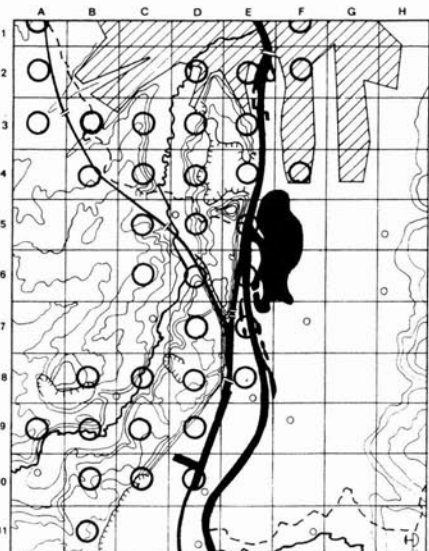
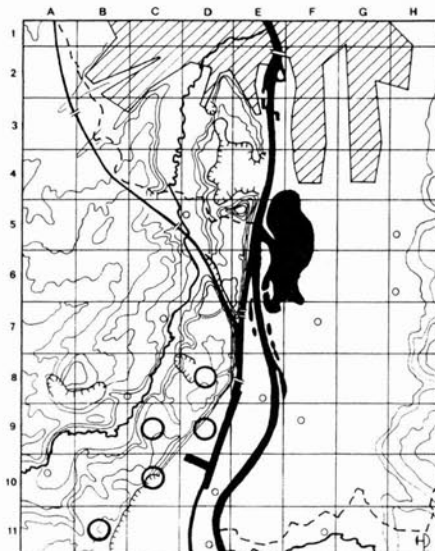
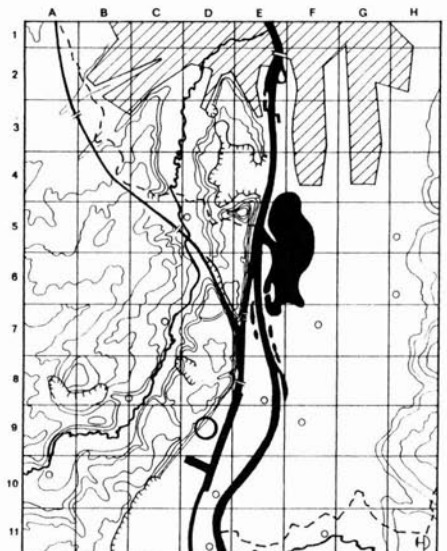
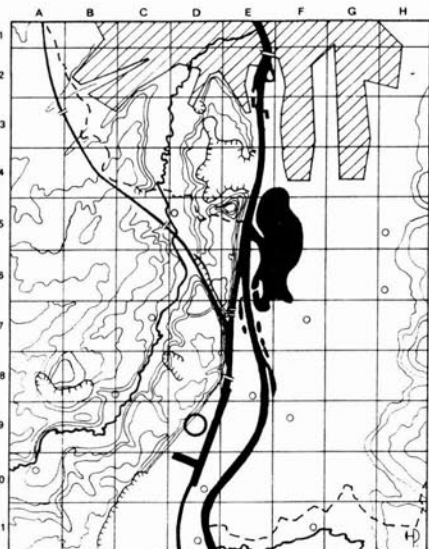
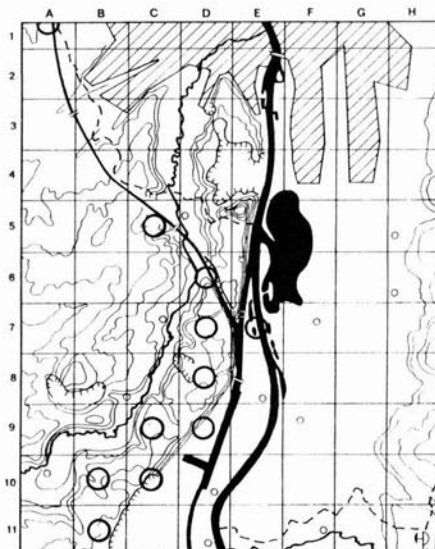
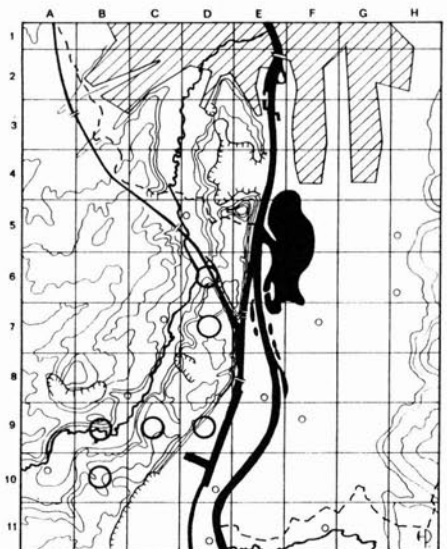
Al vrij snel (± vijf jaar) konden zich enkele kleine kolonies vormen op droge beschutte plaatsen langs bosranden met de voedselplant *Lathyrus*. Onderzocht moet nog worden in hoeverre een eventuele uitbreiding van deze voedselplant hiermee gepaard ging. De laatste jaren (vanaf ± 1992) zijn er steeds meer waarnemingen op het Nederlandse gebied. Van een plek in de ENCI-groeve werden vele tientallen exemplaren gemeld (Lefebvre, Van Aartsen, 1995): een aanwijzing dat de soort zich ook in kunstmatige, nieuwe biotopen kan vestigen. Minder exemplaren werden waargenomen in het Popelmondedal, langs de ENCI-groeve gelegen, tot vlak bij de Belgische grens bij Kanne (1993 - 1996). De soort zou zich goed op de Observant kunnen vestigen, waar de voedselplant momenteel veel voorkomt.

In het Belgische gedeelte kan de soort nu op zeer veel onderzochte km-hokken worden aangetroffen. De populaties bestaan meestal uit zo'n 5 tot 10 exemplaren. In Lanaye (27-07-1995, 18.15 uur, H. Peeters) werd opvallend baltsgedrag geconstateerd; een ♂ bestreek met zijn helemaal uitgestrekte roltong

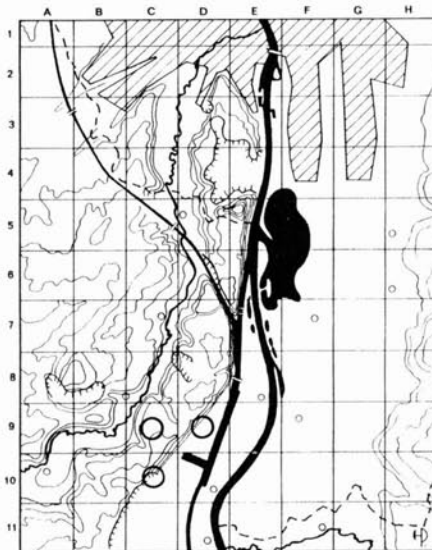
FIGUUR 4. Verspreidingskaartjes dagvlinders (pag. 118 t/m 122; tekeningen: H. Peeters).
- uitgestorven in Nederland (categorie 1 in de Rode Lijst Ned. Dagvlinders)
* bedreigd in Nederland (categorie 2 in de Rode Lijst Ned. Dagvlinders)
+ niet bedreigd (categorie 3 in de Rode Lijst Ned. Dagvlinders)
= trekvlinders en zwervers

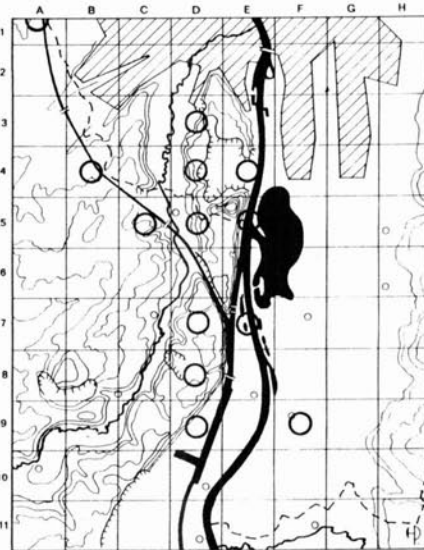
Onderzochte km-hokken 1976-1996

= Koningspage (*Iphiclydes podalirius*):
1980 (Gorissen)* Koninginnepage (*Papilio machaon*):
1976-1986 (foto 1)* Koninginnepage (*Papilio machaon*):
1986-1996 (foto 1)- Kalkgraslanddikkopje (*Spialia sertorius*):
1976-1996 (figuur 5)* Aardbeivlinder (*Pyrgus malvae*):
1993 (Stassart)- Kaasjeskruiddikkopje (*Carcharodus alceae*):
tot ± 1980 (Vestergaard)* Bruin dikkopje (*Erynnis tages*):
1976-1986 (foto 2)* Bruin dikkopje (*Erynnis tages*):
1986-1996 (foto 2)

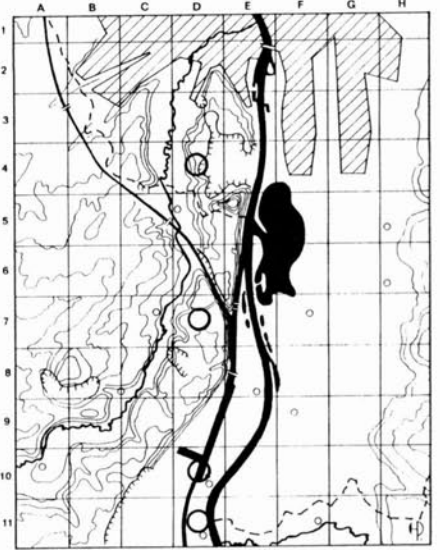

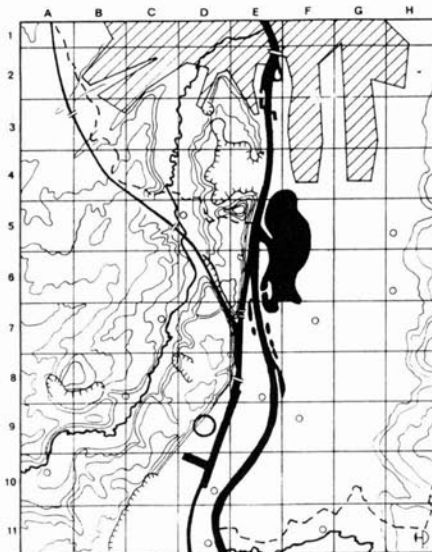
- Dwergdikkopje (*Thymelicus acteon*):
1976-1990?

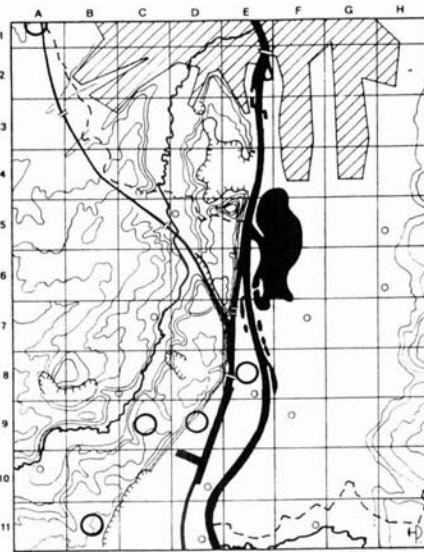
+ Geelsprietdikkopje (*Thymelicus sylvestris*):
1976-1996

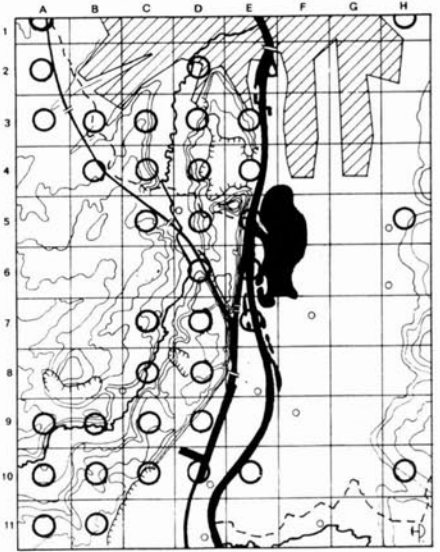
+ Zwartsprietdikkopje (*Thymelicus lineola*):
1990-1996

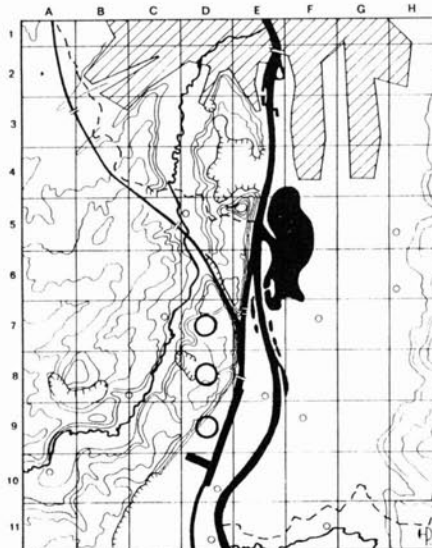
* Kommavilinder (*Hesperia comma*):
1990-1996 (Stassart, Peeters)

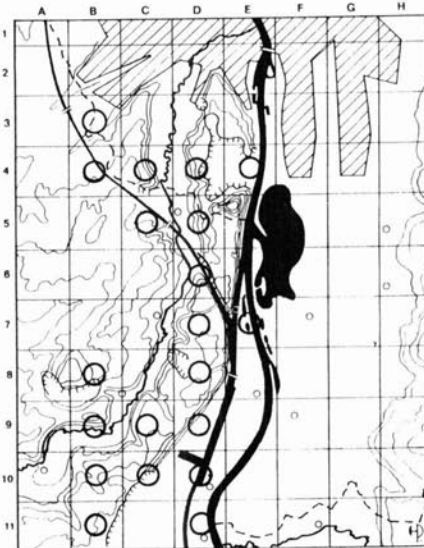
+ Groot dikkopje (*Ochlodes venatus*) (foto 3):
1976-1996

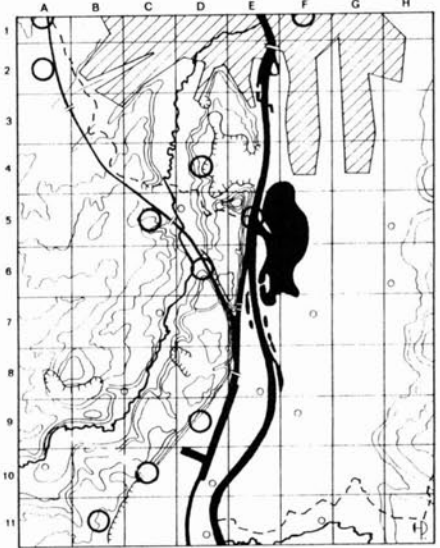
+ Oranjetipje (*Anthocharis cardamines*):
1976-1996

* Boswitje (*Leptidea sinapis*): 1976-1986

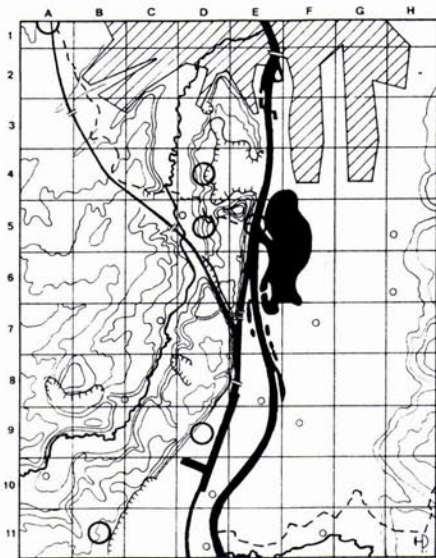

* Boswitje (*Leptidea sinapis*): 1990-1996

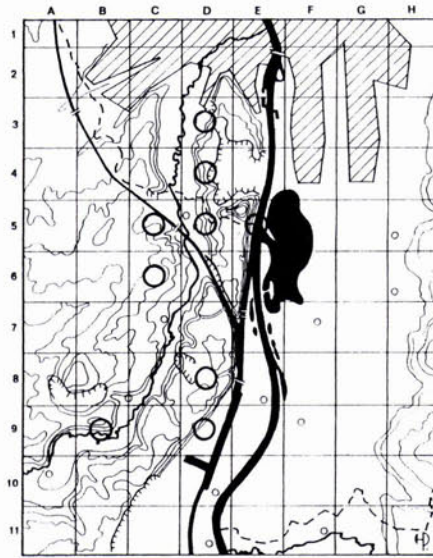

= Oranje lucernevlinder (*Colias crocea*):
1986-1996

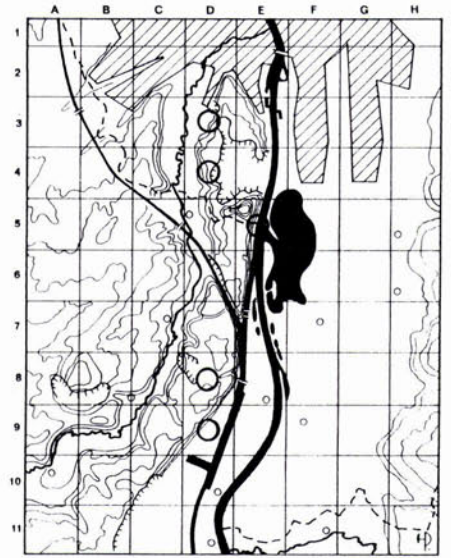

= Gele lucernevlinder (*Colias hyale*): 1976-1996

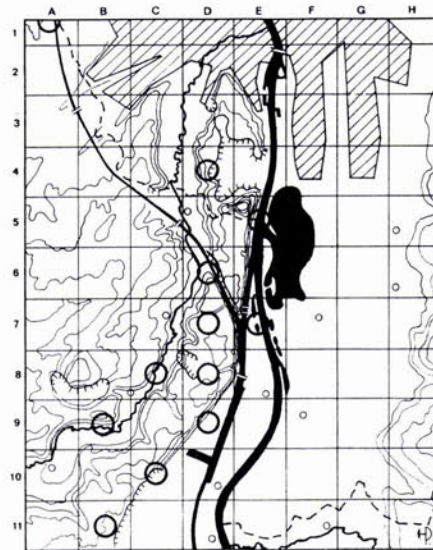
* Sleedoornpage (*Thecla betulae*): 1976-1996

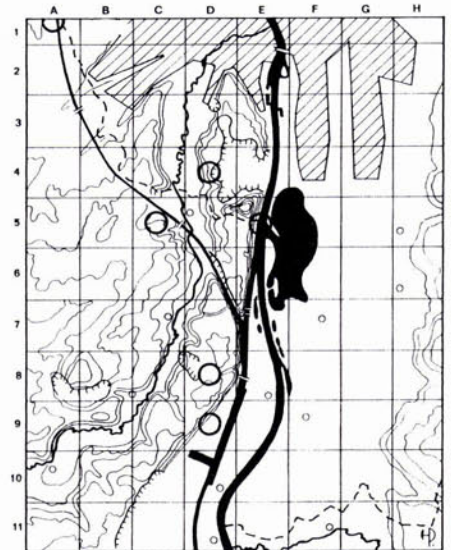
+ Eikepage (*Quercusia quercus*): 1976-1996

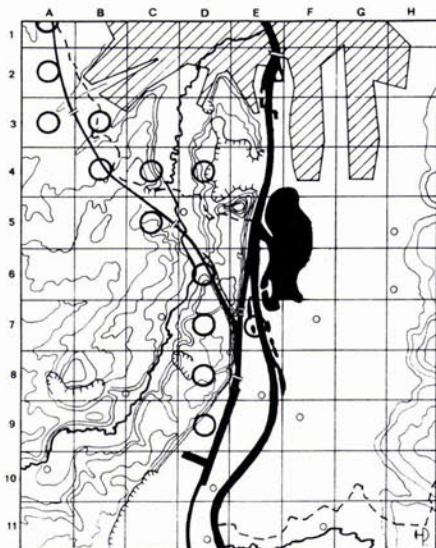
* Iepepage (*Strymonidia w-album*): 1976-1996

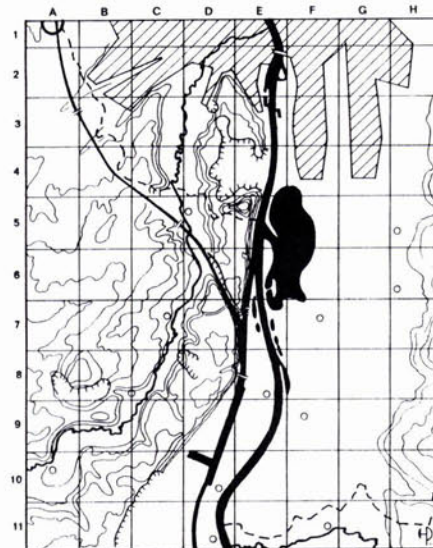
+ Groentje (*Callophrys rubi*): 1976-1996

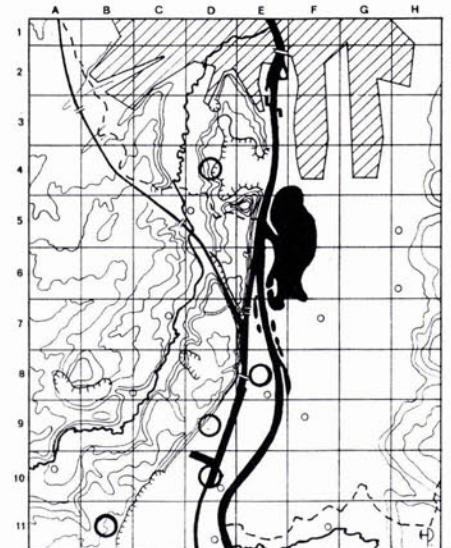
- Dwergblauwtje (*Cupido minimus*): 1976-1986 (foto 4)

- Dwergblauwtje (*Cupido minimus*): 1986-1996 (foto 4)

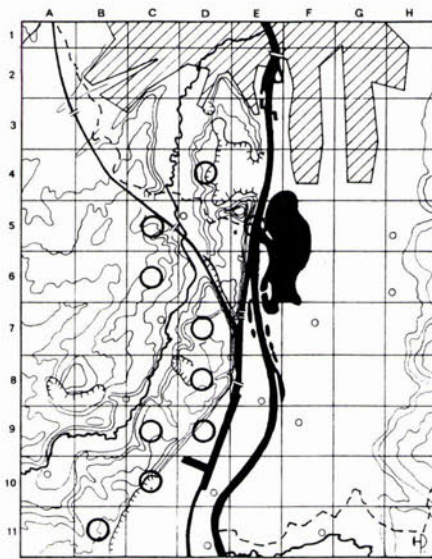

- Klaverblauwtje (*Cyaniris semiargus*): 1976 (Felix)

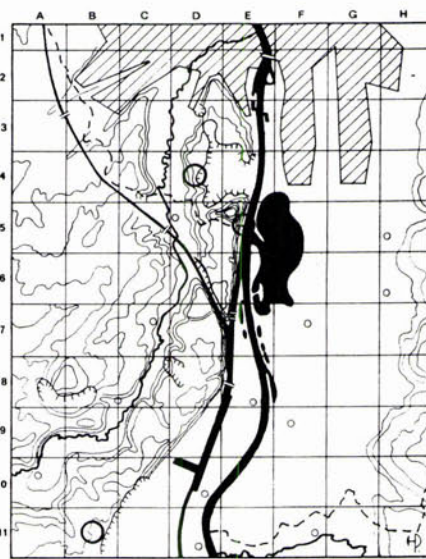

- Klaverblauwtje (*Cyaniris semiargus*): 1986-1996 (Smeets, Peeters, Stassart)

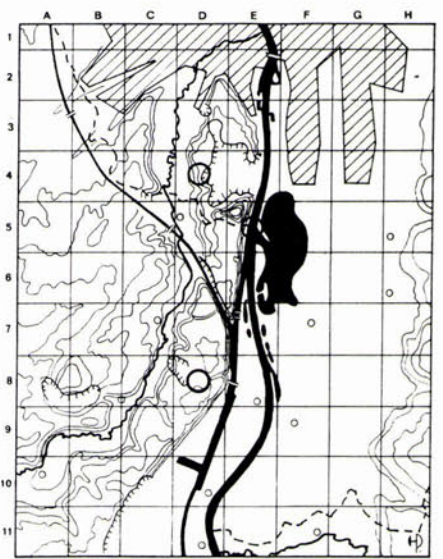

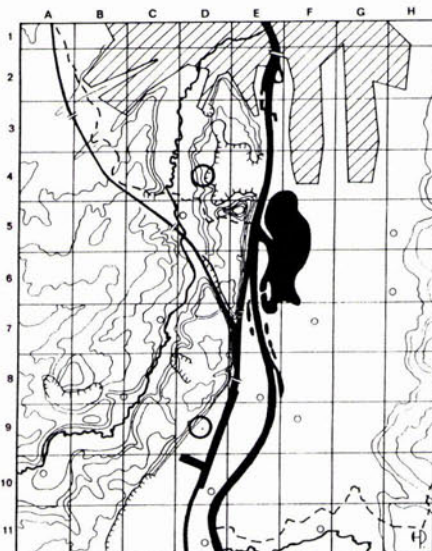
* Bruin blauwtje (*Aricia agestis*) (foto 5):
1976-1996

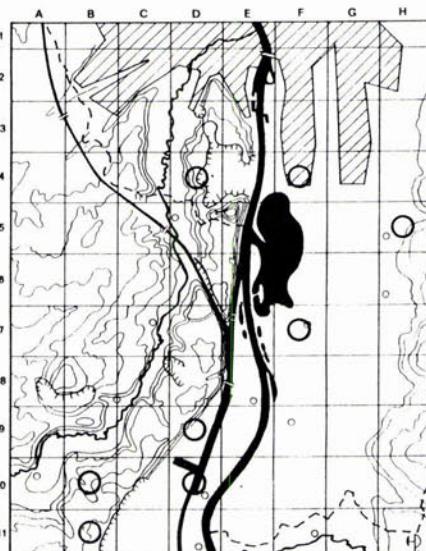
= Bleek blauwtje (*Lysandra coridon*): 1976-1996

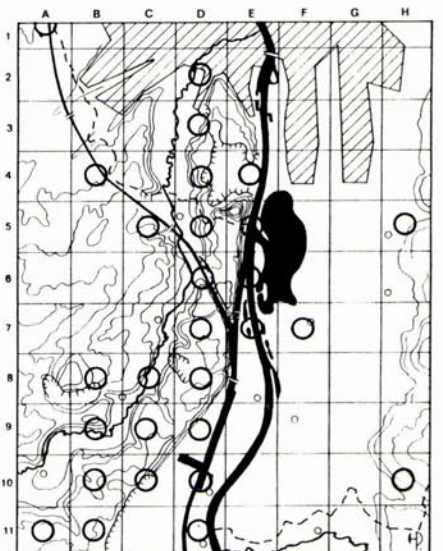
* Kleine ijsvogelvinder (*Ladoga camilla*):
1976-1996 (Willems, Reijters, Steverink)

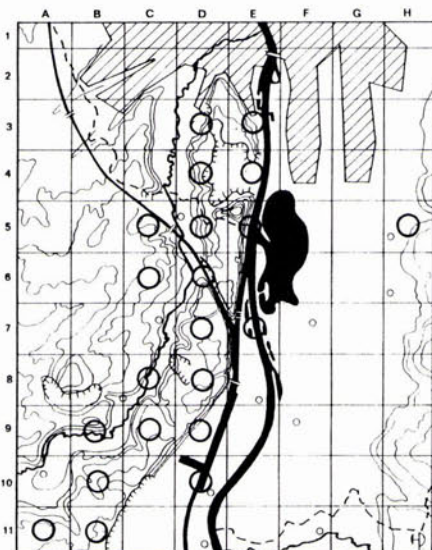
- Rouwmantel (*Nymphalis antiopa*): 1986-1996
(Stassart, Smeets)

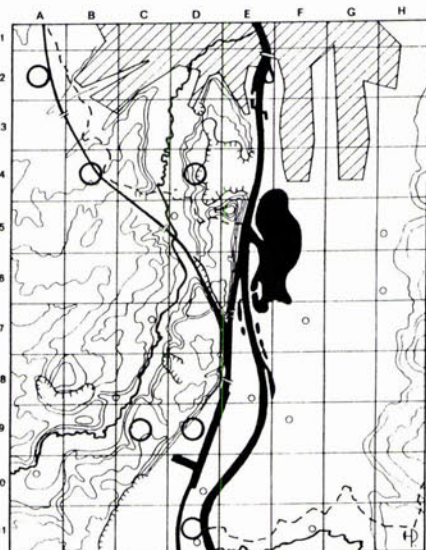
* Grote vos (*Nymphalis polychloros*):
1976-1996

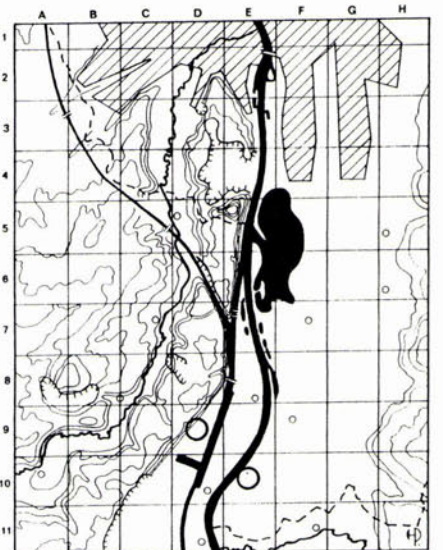
+ Gehakkelde aurelia (*Polygania c-album*):
1976-1996

+ Landkaartje (*Araschnia levana*): 1976-1996

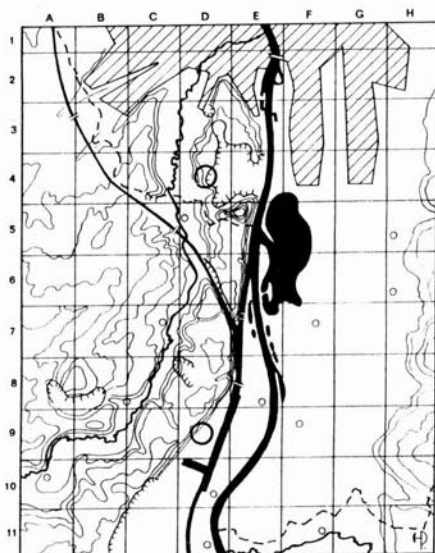

- Keizersmantel (*Argynnis paphia*): 1986-1996

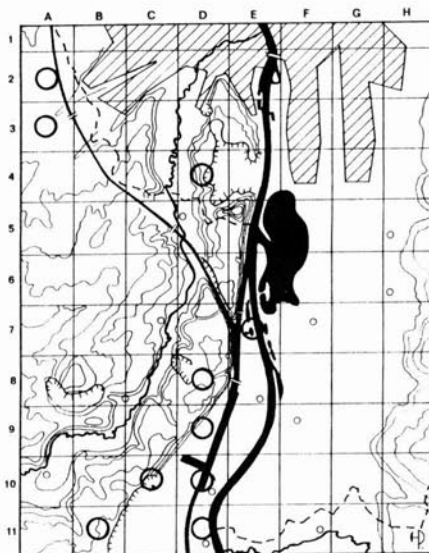

= Grote parelmoervlinder (*Mesoacidalia aglaja*):
1986-1996 (Stassart)

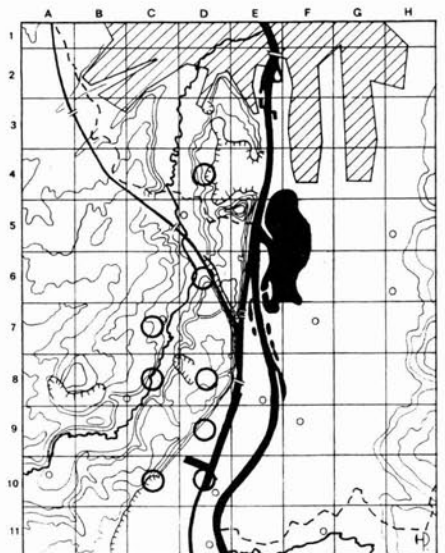

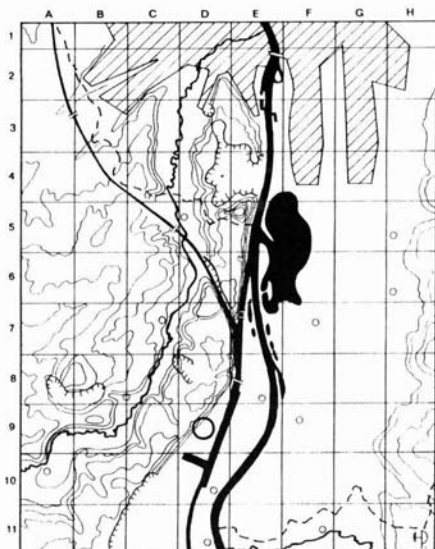
= Adippevlinder (*Fabriciana adippe*): 1986-1996

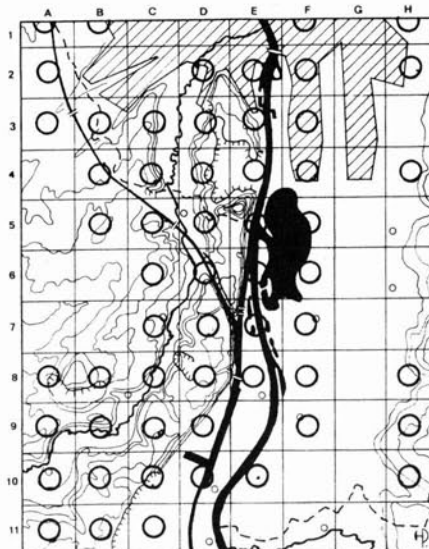
* Kleine parelmoervlinder (*Issoria lathonia*): 1986-1996

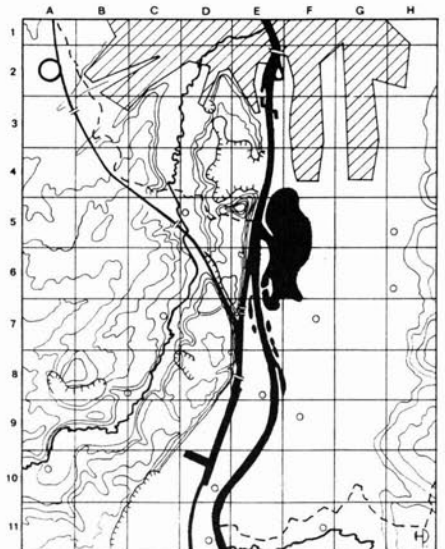
- Dambordje (*Melanargia galathea*): 1976-1996

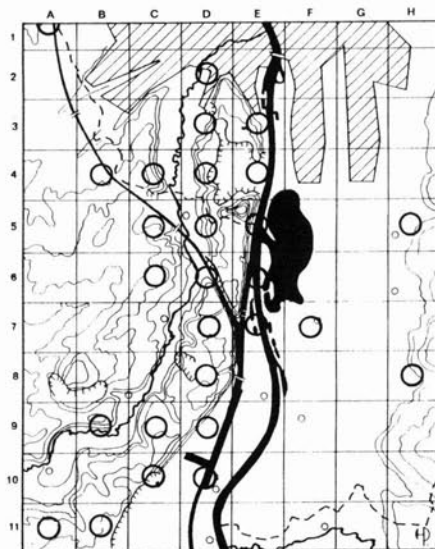
* Heivlinder (*Hipparchia semele*): 1976-1987 (Stassart)

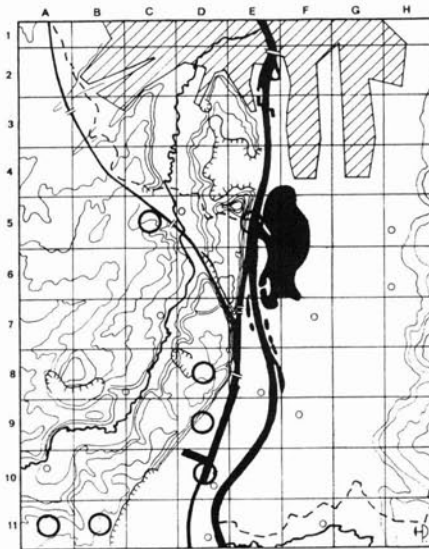
+ Bruin zandoogje (*Maniola jurtina*): 1976-1996

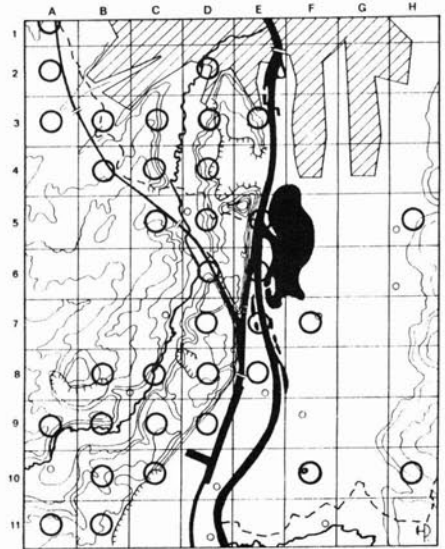
+ Oranje zandoogje (*Pyronia tithonus*): 1996-? (Peeters)

+ Koevinkje (*Aphantopus hyperantus*): 1976-1996

+ Bont zandoogje (*Pararge aegeria*) (foto 6): 1976-1996

+ Argusvlinder (*Lasiommata megera*): 1976-1996

gedurende ongeveer 30 seconden de kop en sprieten van het ♀, terwijl deze laatste ondersteboven aan een bloem hing. Het ♂ opende daarbij bovendien telkens de vleugels, iets wat deze soort normaal nooit doet: het Boswitje rust altijd met gesloten vleugels. Tot een paring kwam het niet, omdat het ♂ na zo'n twee minuten wegvloog.

Dwergblauwtje (*Cupido minimus*)

foto 4

Het Dwergblauwtje, de kleinste dagvlinder van Nederland, had voor het midden van de jaren tachtig slechts enkele populaties, voornamelijk lang het Albertkanaal vanaf Veldwezelt (België) noordwaarts tot Gellik (België), en in Lanaye en Opkanne. Stapsgewijs nam deze kleine vlinder verschillende nieuwe geschikte biotoopjes in, beschutte droge plaatsen met de voedselplant (Wondklaver): de warme kanaalhellingen van Opkanne noordwaarts werden op verschillende geschikte plaatsen gekoloniseerd. Het Dwergblauwtje vormt hier z.g. metapopulaties; dit zijn gedeeltelijk geïsoleerde populaties die in staat zijn tot uitwisseling van individuen en eventueel tot herkolonisatie van gebieden waar de soort korte tijd geleden is uitgestorven. Op die manier kan een vlindersoort toch overleven in door menselijk ingrijpen instabiele niches in het verspreidingsgebied. Men spreekt ook wel van een "vluchtende soort" (WILSON, 1992). Bij Vroenhoven (België) zijn momenteel grote populaties (tientallen ex.) aanwezig, vooral op plaatsen waar de kalk boven de grond komt. De vlinders dwarrelen laag boven de grond en verlaten zelden de locaties van de voedselplant. In het algemeen doet de soort het beter dan ooit, hoewel - in tegenstelling tot het Boswitje - een definitieve vestiging op Nederlands gebied tot nu toe uitbleef. Wel werden regelmatig zwerfende exemplaren gemeld (Duivelsgrot, 1990-1994). Overwogen kan worden of een bijzonder beheer dit gebied voor de soort geschikt kan maken, zoals het uitzaaien van de voedselplant. Het Dwergblauwtje heeft genoeg aan zeer kleine terreinen (vanaf ongeveer 100 m²). De vlinder zal zich bij aanwezigheid van Wondklaver op de geschikte biotopen wellicht weer in Nederland kunnen vestigen.

Klaverblauwtje (*Cyanirus semiargus*)

Uitgestorven in Nederland sinds 1974 (TAX, 1989), werd het Klaverblauwtje vanaf 1993 weer in een redelijke populatie aangetroffen aan de voet van een kalkgraslandhelling in het

Popelmondedal (9 waarnemingen, G. Smeets). Wellicht door te intensieve begrazing door schapen verdween de soort. In de Encigroeve werden in 1996 nog 2 exemplaren gezien (G. Smeets). In juli-augustus 1996 werden ca. 10 exemplaren (!) nabij het centrum van Maastricht waargenomen op een locatie met de voedselplant Rode klaver.

Op 25 augustus 1996 trof ik het Klaverblauwtje bovendien voor het eerst aan te Wonck (België), eveneens aan de voet van de kalkgraslandhelling. Ook op enkele andere plaatsen in het Belgisch gedeelte wist het blauwtje zich langere tijd te handhaven, maar de populaties blijven blijkbaar klein: Lanaye (C. Felix, 1996) en Lixhe (E. Stassart, 1995). De soort heeft de laatste jaren een sterke tendens om te zwerven en nieuwe populaties te vormen op plaatsen met de voedselplant Rode klaver. Of dit werkelijk zal lukken, moet nog blijken. Er is een sterke populatie van deze soort ongeveer 20 km van de St.-Pietersberg in België, waar hij in een heel vochtig biotoop vliegt, samen met de Zilveren maan (*Clossiana selene*). Deze vliegplaats schijnt de laatste jaren zeer bedreigd te zijn. Een oude waarneming uit dit gebied kan ik nog vermelden uit km-hok 1A, een kalkgraslandhelling bij het Albertkanaal, waar ook *Cupido minimus* en *Erynnis tages* algemeen waren (beide nu uitgestorven in dit verwaarloosde biotoop). Sinds deze waarneming (C. Felix, 1976) kwam de soort tot in de negentiger jaren waarschijnlijk niet meer in het St.-Pietersberggebied voor.

Oranje zandoogje (*Pyronia tithonus*)

Vanaf 18 augustus 1996 trof ik hier voor het eerst het Oranje zandoogje aan (ongeveer 6 exemplaren), hetgeen een nieuwe soort zou zijn voor dit gebied. Tot nu toe was deze soort altijd lokaal algemeen op de zandgronden zo'n 10 km ten noorden van dit gebied. Misschien zal deze soort zich de komende jaren op meerdere plaatsen, inclusief het Nederlands gebied, kunnen vestigen. De enige populatie tot nu toe bevindt zich langs het Albertkanaal (België) aan de voet van een droge kalkrijke helling met lichte struikbegroeiing en braamstruweel.

Kommavilinder (*Hesperia comma*)

Dit mooie dikkopje dat buiten dit gebied zeer lokaal wordt aangetroffen in de heidegebieden van Opgrimbie (België), 10 km ten noorden van de St.-Pietersberg, zag ik zelf voor het eerst in juli 1995 te Lanaye. Het gaat hier echter om een enkele dwaalgast, waardoor van

een gebiedsuitbreiding nog geen sprake kan zijn.

ACHTERUITGANG VAN DAGVLINDERSOORTEN

De laatste tien jaar werd een sterke achteruitgang geconstateerd qua aantal en populaties van verscheidene zeer bedreigde soorten:

Bruin dikkopje (*Erynnis tages*; foto 2)

Deze kalkminnende dikkopjessoort zet zijn tendens van afname sinds ± 1980 (TAX, 1989) voort en is ook de laatste tien jaar verder achteruitgegaan. De waarnemingen in oude vlieggebieden worden steeds schaarser en blijven vaak beperkt tot een enkel exemplaar. Dit zijn gevaarlijke voortekenen van uitsterven. Op enkele kalkgraslanden in het Belgisch gedeelte lijkt de soort nog redelijk voor te komen. Nader onderzoek in de komende jaren is wenselijk.

Tot midden jaren tachtig was de soort plaatselijk algemeen langs het Albertkanaal van Veldwezelt (1A) noordwaarts tot Gellik (België). De soort lijkt hier nu uitgestorven door biotoopvernietiging, samen met de uiterst zeldzame Veldvlekvlinder. De voedselplant, Gewone rolklaver, is vreemd genoeg vaak nog voldoende aanwezig op de oude vliegplaatsen (H. Peeters, 1996).

Dwergdikkopje (*Thymelicus acteon*)

Hoewel er nog sporadisch een melding is, lijkt deze zeldzame typische kalkgraslandsoort (in 1975 uitgestorven in Nederland) sinds 1990 te verdwijnen op de vroegere vliegplaatsen Thier de Nivelles en Thier de Lanaye (E. Stassart, 1990). Een plaatselijk te intensieve begrazing door schapen (Nivelles) is waarschijnlijk de oorzaak van de achteruitgang van deze soort, die een voorkeur heeft voor ruige lichtbegaasde kalkgraslandhellingen. Een ander vraagt om bevestiging.

Heivilinder (*Hipparchia selene*)

Sinds ongeveer 1987 uitgestorven door biotoopvernietiging bij Lanaye (B).

Andere soorten

Er zijn verschillende soorten standvlinders die voorheen algemeen en nu (tijdelijk?) sterk in aantal lijken te af te nemen: tot deze groep behoren het Grote koolwitje, het Hooibeestje, de Kleine vos, Landkaartje en Koevinkje. Vooral het Grote koolwitje lijkt de

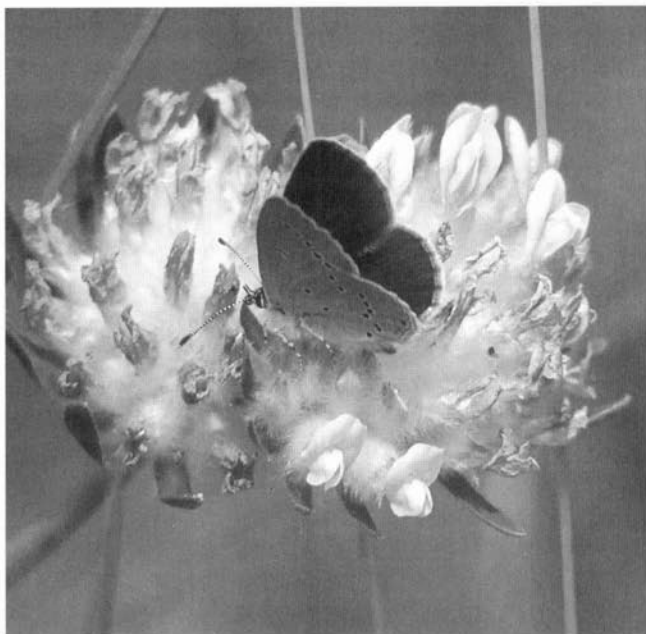

FOTO 4.
♀ Dwergblauwtje
(*Cupido minimus*)
op Wondklaver,
voedselplant van de
rups. Lanaye (B),
13-06-1992 (foto:
collectie J. Moonen).

Gele lucernevlinder (*Colias hyale*)

Deze heeft zich een aantal jaren (H. Peeters, 1973 - 1976) gevestigd op bloemrijke weiden langs het Albertkanaal (vanaf km-hok 1A noordwaarts), maar lijkt de laatste 15 jaar veel minder te worden waargenomen dan de Oranje lucernevlinder. Ik trof zelf enkele exemplaren aan langs de ENCI-groeve in 1983 en in Wonck in 1982. In 1996 is er nog een waarneming op het Nederlandse deel (G. Smeets).

Oranje lucernevlinder (*Colias croceus*)

In 1996 tientallen waarnemingen o.a. langs het Albertkanaal, Vroenhoven, Lanaye en Wonck. Zelfs in november 1994 werden nog exemplaren waargenomen op een locatie bij Loën (E. Stassart). De soort wordt de laatste jaren steeds vaker gezien, zelfs tot in Maastricht (C eramique-terrein 1F, 1996).

Kleine parelmoervlinder (*Issoria lathonia*)

Ook van deze mooie trekvlindersoort (alleen in de duingebieden inheems) valt de toename in de laatste vijf jaar erg op. Tot 1986 waren er slechts zeer weinig meldingen (Lanaye, 1984). In 1996 zag ik de soort in Wonck, Lanaye, bij de Duivelsgrot en in het nieuwe natuurreservaat "Petit Gravier" ten oosten van de Observant. De exemplaren in Lanaye werden heel vroeg in het jaar (april) waargenomen (E. Stassart, 1996). De geobserveerde vlinders waren opvallend gaaf voor een trekvlinder.

Keizersmantel (*Argynnis paphia*)

Uit het artikel van FELIX (1986) blijkt al de zeldzaamheid van deze soort voor het gebied met   en waarneming uit 1975 van de oude ENCI-groeve (A. Willems). Ook deze parel-

laatste jaren hier amper meer waargenomen te worden (Stassart, Peeters, 1996).

STABIELE POPULATIES

Tot de circa 26 dagvlinders met weinig fluctuaties in verspreiding en in aantal uit de onderzoeksperiode 1976-1996 behoren o.a. de volgende soorten: Bruin blauwtje (foto 5), Boomblauwtje, Iepepage, Sleedoorpage, Eikepage, Groentje, Kalkgraslanddikkopje (figuur 5), Groot dikkopje, Geelsprietdikkopje, Oranjetip, Grote vos, Gehakelde aurelia, Argusvlinder, Bont zandoogje (foto 6) en Dambordje. Van het Zwartsprietdikkopje zijn door verwisseling met het Geelsprietdikkopje pas vanaf $\pm$ 1990 verspreidingsgegevens bekend.

De Grote vos, Eikepage, Sleedoorpage en Iepepage worden nog steeds zeer zelden waargenomen. De Grote vos wordt bovendien bijna alleen in het voorjaar (april) waargenomen, vaak op bospaden. Een dood exemplaar werd in Randwyck Zuid (4F) aangetroffen in een waterplas (Bronnen, 1995). De laatste waarneming van de Iepepage dateert van juli 1990 (Lo en).

De Gehakelde aurelia is alleen algemeen in Petit Gravier (7E) vanwege de massale aanwezigheid van de voedselplant Hop.

Groot dikkopje (foto 3), Bont zandoogje (foto 6), Bruin blauwtje en Groentje zijn nog steeds zeer lokaal, soms plaatselijk algemeen aanwezig.

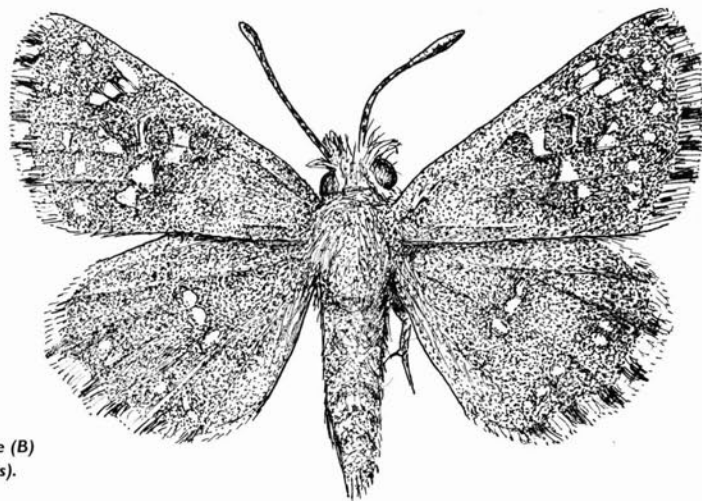
Het Kalkgraslanddikkopje heeft nog steeds een paar kleine populaties in België, net zoals

het Dambordje. In het Nederlandse deel is het Dambordje helaas sinds 1984 niet meer waargenomen (Peeters).

TREKVLINDER-WAARNEMINGEN

Het St.-Pieterbergcomplex biedt uitstekende "gastverblijven" aan voor diverse warmteminnende trekvlinders en zwervers. Uit het verspreidingsonderzoek blijkt dat deze groep vlinders net zoals veel zeldzame standvlinders een voorkeur heeft voor de warme bloemrijke kalkgraslandhellingen, o.a. die van het Albertkanaal. De toename in de laatste tien jaar van een aantal zeldzame trekvlinders en zwervers is erg opvallend.

FIGUUR 5.
Kalkgraslanddikkopje (*Spialia sertorius*) te Lanaye (B) (tekening: H. Peeters).

moervlinder werd de laatste jaren steeds vaker waargenomen, langs het Albertkanaal (1995-1996), bij Lanaye en Lixhe (1995) en Popelmondedal (1996).

Bosrandparelmoervlinder (*Fabriciana adippe*)

Deze in Nederland zeer zeldzame soort werd in 1986 aangetroffen in het Popelmondedal (C. Felix). Ook in Lanaye werden toen enkele exemplaren gezien (Stassart).

Grote parelmoervlinder (*Mesoacidalia aglaja*)

Deze uiterst zeldzame vlinder werd eveneens als zwerver in het gebied waargenomen (Lanaye, Nivelles). Vóór 1986 geen waarnemingen bekend.

Andere trekvlinders en zwervers die het gebied de laatste twintig jaar een enkele keer bezocht hebben zijn het Bleek blauwtje, het Kaasjeskruidkoppje (Lanaye vóór 1980), de Aardbeivlinder (Lanaye, Stassart, 1993), de Koningspage (Eben Emael, 1980), de Kleine ijsvogelvlinder en de Rouwmantel (1996).

CONCLUSIES

WAARNEMINGEN 1986-1996 VERSUS 1976-1986

In heel Nederland komen nog circa 61 dagvlindersoorten in populaties voor (TAX, 1989).

In het onderzoeksgebied werden in totaal 50 soorten dagvlinders waargenomen in de laatste tien jaar. Uit de inventarisatie van 1986 (C. Felix e.a.) bleek een aantal van 41 vanaf 1976 waargenomen soorten. Sinds 1980 zijn twee toevallige zwervers niet meer waargenomen: Koningspage en Kaasjeskruidkoppje. In 1987 is bovendien de Heivlinder door biotoopvernietiging uitgestorven.

Desondanks is er sprake van een toename in vlindersoorten van circa 22%. Dit is maar ten dele te danken aan een nog intensievere inventarisatie. Uit dit onderzoek blijkt dat minstens 10% van de waargenomen soorten een gebiedsuitbreiding kende in de laatste tien jaar. Voor dit gebied werden ook nieuwe trekvlinders en zwervers gezien.

In het Belgisch gedeelte werden vanaf 1986 50 soorten waargenomen, waarvan een groot deel in hoger aantal en in meer populaties voorkomt. Van deze vlindersoorten heb-

FOTO 5.

♂ *Bruin blauwtje*
(*Aricia agestis*)
zonnend. Lanaye (B),
13-06-1992 (foto:
collectie J. Moonen).

ben ± 38 soorten een populatie gehad in de onderzoeksperiode. Vooral de dikkopjes (*Hesperiidae*) en de blauwtjes (*Lycaenidae*) zijn hier nog steeds veel beter vertegenwoordigd, terwijl de populaties zich vaak dicht bij de Nederlandse grens bevinden.

In het Nederlands gedeelte van de St.-Pietersberg werden de afgelopen tien jaar 40 soorten dagvlinders waargenomen. Hiervan vormde een vrij groot aantal (circa 28 soorten) een populatie. De overige vlinders zijn trekvlinders/zwervers, vnl. afkomstig uit Belgische populaties, zoals Dambordje, Dwergblauwtje, Bleek blauwtje en Kleine ijsvogelvlinder.

In het hele St.-Pietersberggebied is de laatste tien jaar een aantal dagvlinders (± 8) sterk achteruit gegaan of niet meer waargenomen (2), terwijl andere soorten (± 26) redelijk stabiel bleven.

Ongeveer 15 soorten zijn ofwel nieuw voor het gebied of in aantal sterk vooruitgegaan.

DE VERSPREIDING VAN DAGVLINDERS 1976-1996

In het gebied bevinden zich zeer verschillende meer of minder voor vlinders geschikte biotopen. De lager gelegen gecultiveerde en verstedelijkte (antropogene) gebieden zijn het armst aan soorten: maximaal ± 16 , minimaal 7 soorten.

Soortenrijk zijn enkele steile kalkhellingen, beschermd door bossen, bij het Albertkanaal (1A, 2A) met 29 waargenomen soorten. Deze hellingen worden niet onderhouden of

beheerd. Het kanaal functioneert als een belangrijk verbindend lijnvormig landschapselement in het geheel van biotopen.

Zeer soortenrijke gebieden met een hoge biodiversiteit zijn in België Thier de Lanaye en Thier à la Tombe (9D, 7D) met ongeveer 49 soorten sinds 1976, en Loën en Wonck (10C, 11B) met 36 soorten.

In het Nederlands gedeelte zijn de Observant en het Popelmondedal (5E, 4D) koploper met 40 soorten, hiermee is het een van de soortenrijkste gebieden van Nederland.

De zeldzaamste dagvlinders blijken vaak voor te komen op locaties met het meeste aantal waargenomen soorten. Dit zijn meestal bloemrijke, beschutte plaatsen met de grootste reliëfverschillen van het onderzochte gebied. Vaak grenzen zij direct aan een industrieterrein, kalksteengroeve of kanaal.

Opvallend is de kolonisatie van "nieuwe biotopen" (Albertkanaal ten noorden van Opkanne, Enci-groeve, Observant) door zeldzame soorten zoals het Boswitje, Dwergblauwtje, Koninginnepage, Oranje lucernevlinder en Oranje zandogje.

Er lijkt de laatste jaren (vanaf ± 1984) een geleidelijke expansie plaats te vinden van de uiterste verspreidingsgrens van enkele soorten, vooral via het Albertkanaal noordwaarts*.

Er is een ontwikkeling van méér populaties en méér vlinders per populatie in de laatste tien jaar. Het valt op dat dit fenomeen gelijk loopt met een gemiddelde temperatuurstijging van 1 graad Celsius in deze periode (KNMI, NOS-Journaal 03-06-1996), waarschijnlijk ten gevolge van het broeikas-effect.

FOTO 6.
♂ Bont zandoogje
(*Pararge aegeria*)
bloembezoekend.
D'n Observant, 13-05-
1992 (foto: collectie
J. Moonen).

voor de completering van de Belgische waarnemingen; de Vlinderstichting Wageningen en de Vlinderstudiegroep Maastricht voor het beschikbaar stellen van hun gegevens, m.n. dhr. J. Moonen en G. Smeets.

SUMMARY

THE DISTRIBUTION OF BUTTERFLIES FROM THE SINT PIETERSBERG AND VICINITY (1976-1996)

Despite intensive human interference during this century, the Sint Pietersberg area still is one of the areas with the largest numbers of butterfly species in Belgium and the Netherlands. Several studies since 1983 have shown a high level of population dynamics for some of the species: over the past ten years, formerly very rare drifters have colonized several suitable sites which supported their specific food plants, even within the city of Maastricht.

Since many thermophilic species reach the north-western limit of their distribution here, the changes in population would seem to reflect an extension of their northwestern distribution, especially in a northerly direction, along the Albert Kanaal.

Over the last ten years, far more migrants and drifters have been observed than in the preceding period. This expansion may have been caused by the rise in average temperatures in the Netherlands during that period, due to the greenhouse effect, and by the increasing availability of nectar-producing foodplants in the investigated area.

From 1986 to 1996, 50 species of butterfly were counted, 9 more than in the previous ten years. About 20 percent of the species decreased in numbers over this period, while about 50 percent remained stable and another 30 percent saw their numbers increase with respect to the period 1976-1986.

LITERATUUR

- FELIX, C., 1986. Dagvlinders van de St.-Pietersberg. *Natuurhist. Maandbl.* 75 (9): 146-151.
SWAAY, C. VAN, 1996. Vlindervriendelijk inrichtings- en beheersadvies St.-Pietersberg. Vlinderstichting Wageningen. Rapportnr. VS 96.12.
TAX, M.H., 1989. Atlas van de Nederlandse Dagvlinders. Vlinderstichting Wageningen. Natuurmonumenten's Graveland.
WILSON, E.O., 1992. *The Diversity of Life.*

Nader onderzoek in de toekomst zal misschien een causaal verband kunnen tonen tussen beide fenomenen, aangezien vlinders gevoelig reageren op temperatuursveranderingen. Andere mogelijke oorzaken zijn de kanaalverbredingen in de jaren tachtig en een goed beheer van de kalkgraslanden.

BEHEER VOOR DE TOEKOMST

Het St.-Pietersberggebied is ondanks alle natuuraantastingen nog steeds zeer rijk aan vlindersoorten, hetgeen een goede kwaliteitsindicatie is voor het natuurlandschap. Van groot belang is het om zoveel mogelijk overgangengebieden tussen Nederlandse en Belgische terreinen geschikt te maken, o.a. voor de in Nederland uitgestorven of zeldzame dagvlinders. Hiertoe behoren ook de mergelgroeves en de omgeving van grindgaten. Belangrijk werk voor het toekomstig beheer van de berg wordt al verricht door de Vlinderstichting (Beheersadvies St.-Pietersberg; VAN SWAAY, 1996) en de Vlinderstudiegroep Maastricht.

Andere voorwaarden zijn de aanwezigheid van de voedsel- en nectarplant en een redelijke grootte en variabiliteit van het geschikte terrein. Een te intensieve begrazing door schapen op bepaalde kalkgraslandhellingen heeft desastreuze uitwerkingen gehad op het voortbestaan van verschillende zeldzame soorten (Dwergdikkopje en Klaverblauwtje). Bepaalde in Nederland uitgestorven soorten, die in het Belgisch gebied wel nog vertegen-

woordigd zijn, zullen door hun gebrek aan mobiliteit en zwervneigingen waarschijnlijk in de nabije toekomst in Nederland geen populaties kunnen vormen: Kalkgraslanddikkopje, Dwergdikkopje en Bruin dikkopje. Andere soorten maken meer kans zoals Boswitje, Dwergblauwtje, Klaverblauwtje en misschien Dambordje.

Al met al zijn de resultaten van deze inventarisatie vrij positief te noemen, vergeleken met eerdere landelijke inventarisaties uit de jaren tachtig (TAX, 1989), waarbij een achteruitgang werd geconstateerd bij circa vijftig inheemse soorten. Er werd toen een verdwijning van 22% van alle waargenomen soorten van de St. Pietersberg vastgesteld: van 45 naar 35 soorten per uurhok (= 5x5 km).

Gezien de kwetsbaarheid van veel bedreigde soorten op de St. Pietersberg is het overigens onverantwoord en strafbaar om deze vlinders voor verzameldoeleinden te vangen.

NOOT

* Dat deze opvallende gebiedsuitbreiding van relatief veel dagvlindersoorten wellicht niet op toeval berust, kan ook blijken uit het feit dat een thermofiele nachtvlinder, *Euplagia quadripunctaria*, dezelfde tendens vertoont vanaf midden jaren tachtig. Terwijl de soort vóór 1983 zeer zelden werd waargenomen (Lanay, 1980) kan men deze nu regelmatig overdag aantreffen, vooral op Zeepruid langs het hele Albertkanaal van Lixhe tot aan Vroenhoven, op de *Observant* (Smeets, 1996) en *ENCI-groeve* (Felix, 1996).

DANKWOORD

Veel mensen hebben mij bij de samenstelling van dit artikel geholpen. Mijn dank gaat in het bijzonder uit naar Eric Stassart (*Lixhe, België*), vooral

KORTE MEDEDELINGEN

BIJZONDERE PADDESTOELEN ROND VENLO

In 1995 werd rondom Venlo in het kader van de Milieu Effect Rapportage (MER) voor de A74 - de weg, die ten noorden of ten zuiden van Venlo de A73 met het Duitse Autobahnnet moet verbinden - een paddestoeleninventarisatie verricht. Het doel hiervan was aanvullende gegevens te verzamelen over het voorkomen van paddestoelen in een onderzoeksgebied dat zich aan beide zijden van de grens uitstrekte en dat o.a. de gebieden Zwart Water, Groote Heide, Jammerdal en, aan de Duitse kant, Venloërheide en Herongerheide omvatte. Het verzamelen van flora- en faunagegevens in het kader van een MER is betrekkelijk gewoon, maar het was, voorzover ik weet, voor het eerst dat ook de mycoflora bij een dergelijk onderzoek betrokken werd.

Helaas was de herfst van 1995, door de langdurig droge zomerperiode, bepaald geen mycologisch topjaar. Toch is door het onderzoek weer eens benadrukt dat rond Venlo een aantal in mycologisch opzicht belangwekkende terreinen ligt. Het onderzoek leverde een aantal interessante vondsten op, waarvan ik enkele (aan de Nederlandse kant van de grens) kort wil bespreken.

Met name het geslacht ridderzwam (*Tricholoma*) leverde bijzondere vondsten op; des te aardiger omdat bij de meeste soorten van dit geslacht een gestage achteruitgang van vindplaatsen is geconstateerd (NAUTA & VELLINGA, 1995).

Ridderzwammen behoren tot de groep van ectomycorrhiza-symbionten: paddestoelensoorten die een samenlevingsverband onderhouden met de wortels van overwegend boomsoorten. De gevonden soorten Ridderzwammen zijn kenmerkend voor (matig) voedselarme loof- en naaldbossen. Juist deze categorie van paddestoelen gaat hard achteruit door vermessing als gevolg van stikstofdepositie en bodemverzuring.

In het gebied Zwart Water/Venkoelen (atlasblok 52-57) werden de Valse zeepzwam (*Tricholoma sudum*), Fijnschubbe ridderzwam (*Tricholoma imbricatum*), Zeepzwam (*Tricholoma saponaceum*), Berkeridderzwam (*Tricholoma fulvum*) en *Tricholoma stans* gevonden. Al deze soorten, met uitzondering van *Tricholoma stans*, staan op de recent verschenen

officiële Rode lijst van de Nederlandse paddestoelen (ARNOLDS & VAN OMMERING, 1996).

De vondst van *Tricholoma stans* is de eerste bevestigde waarneming van deze soort in Nederland. Er is weliswaar één eerdere melding uit 1967, maar doordat deze vondst niet door herbariummateriaal kon worden bevestigd, werd het voorkomen van deze soort in ons land tot nu toe dubieus geacht (ARNOLDS *et al.*, 1995). Het bijzondere van de vondst bij het Zwart Water wordt onderstreept door de Atlas van Nederlandse Paddestoelen (NAUTA & VELLINGA, 1995). Hierin wordt gesteld: "Gezien de zuidelijke verspreiding en het zeldzame voorkomen in Duitsland is deze soort nauwelijks in Nederland te verwachten".

Tricholoma stans is een ectomycorrhizavormer met Grove den. Hij werd gevonden in een perceel gemengd loof-/naaldbos op lemige bodem, rijk aan ectomycorrhizapaddestoelen, waaronder de vrij zeldzame Stinkende russula (*Russula foetens*). Deze soort valt op de Rode Lijst onder de categorie 'bedreigd'.

Van de overige ridderzwammen is vooral de waarneming van de Valse zeepzwam bijzonder. Deze soort is slechts tweemaal eerder waargenomen in Nederland, beide malen op de Veluwe. De laatste waarneming dateert uit 1953 en in de Rode Lijst valt de soort derhalve onder de categorie 'verdwenen'. De herontdekking van deze soort in Nederland betekent tevens de eerste waarneming in Limburg. De Valse zeepzwam is in geheel Europa geen algemene soort (NAUTA & VELLINGA, 1995).

De Fijnschubbe ridderzwam en de Zeepzwam vallen onder de categorie 'bedreigd'. De Berkeridderzwam, een nog vrij algemeen voorkomende soort van o.a. vochtige berkenbosjes valt onder de categorie 'kwetsbaar', mede wegens bedreiging van het biotoop door verdroging.

De Valse zeepzwam en de Fijnschubbe ridderzwam vormen beide ectomycorrhiza met Grove den. Ze werden gevonden in een niet verbraamd, strooiselarm bosperceel (gemengd loof-/naaldbos) met plaatselijk ondergroei van Blauwe bosbes. In dit perceel groeiden verbazingwekkend grote aantallen vruchtlichamen van meer algemene ectomycorrhiza-soorten, zoals de Grofplaatrussula

(*Russula nigricans*) en de Kaneelkleurige melkzwam (*Lactarius quietus*). De Zeepzwam vormt ectomycorrhiza met vooral eik en den en werd langs de lanen door het bos aangetroffen.

Vindplaatsen van de Berkeridderzwam lagen langs de oeverzone van de Venkoelen. Ook werd deze soort aangetroffen in de smalle bosstrook onderaan de steilrand van het hoogterras bij de Herongerberg.

De Groote Heide (atlasblok 52-57) leverde vindplaatsen op van de Witbruine ridderzwam (*Tricholoma albobrunneum*). Ook dit is een mycorrhizasymbiont van Grove den en staat op de Rode Lijst als 'bedreigd'. In de omgeving van het waterpompstation (atlasblok 58-17) - met name voor ascomyceten een beroemd gebied (zie BILLEKENS, 1985) - werden de Zeepzwam en de Berkeridderzwam gevonden.

Het Jammerdal tenslotte leverde nog een tweetal algemener voorkomende ridderzwammen op: de Geringde ridderzwam (*Tricholoma cingulatum*) en de Zilveren ridderzwam (*Tricholoma argyraceum*). Vermeldenswaard voor dit gebied is verder de vondst van de Elegante champignonparasol (*Leucoagaricus melanotrichus*) in een Robinia-aanplant. Dit betreft de tweede vondst voor Limburg van deze Rode Lijst-soort (categorie 'bedreigd') (mondelijke mededeling P. Kelderman).

Al met al lijken deze waarnemingen mij een stimulans om de paddestoelenrijkdom van Noord-Limburg nader te onderzoeken, waarbij, zoals uit het bovenstaande moge blijken, dennenbossen zeker de aandacht verdienen.

LITERATUUR

- ARNOLDS, E., TH.W. KUYPER & M.E. NOORDELOOS (EDS.), 1995. Overzicht van paddestoelen van Nederland. Uitgave Nederlandse Mycologische Vereniging.
 ARNOLDS, E.J.M. & G. VAN OMMERING, 1996. Bedreigde en kwetsbare paddestoelen in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. IKC Natuurbeheer, Rapport nr. 24.
 BILLEKENS, P.C.A., 1985. Het Waterwingebied bij Venlo: een nieuw Kluifjeszwammenparadijs. *Coolia* 28 (4): 90-95.
 NAUTA, M. & E.C. VELLINGA, 1995. Atlas van Nederlandse paddestoelen. Balkema, Rotterdam, Brookfield.

Roel Douwes
 Surinamstraat 136
 9715 PZ Groningen

UNIVERSEEL WAARNEMINGENFORMULIER

(zie binnenzijde achteromslag)

Verschillende studiegroepen van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg houden zich bezig met het inventariseren van natuurwaarden binnen de provincie. Elke studiegroep concentreert zich daarbij op een bepaalde groep soorten. Binnen het Genootschap zijn er echter nogal wat waarnemers, al dan niet lid van een of meer studiegroepen, van wie de interesse voor de natuur niet beperkt blijft tot één bepaalde groep soorten. Het hier afgebeelde universeel **waarnemingenformulier*** is bedoeld voor eenieder die zijn/haar waarnemingen van dier- en/of plantensoorten aan het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg wenst door te geven en daartoe zelf niet beschikt over gedetailleerde streeplijsten, schrijffijsten of soortgroep-specifieke waarnemingskaartjes.

Een waarneming, ook de uwe, krijgt pas (wetenschappelijke) waarde als ook anderen in staat worden gesteld kennis te nemen van die waarneming. Waarnemingen bestaan in feite pas als ze toegankelijk zijn voor derden, met andere woorden als ze worden doorgegeven en centraal geregistreerd.

Alle waarnemingen van planten en dieren die aan het Genootschap worden doorgegeven, worden op een gestandaardiseerde wijze digitaal opgeslagen in een centraal computerarchief en daarmee toegevoegd aan de geautomatiseerde gegevensbank van het Natuurhistorisch Genootschap. Deze databank herbergt inmiddels zo'n 600.000 waarnemingen van planten en dieren in Limburg. Dankzij die gegevens wordt er in de provincie Limburg steeds vaker rekening gehouden met (kwetsbare) planten en dieren.

*) Waarnemingenformulieren zijn (gratis) verkrijgbaar bij het administratie-kantoor van het Natuurhistorisch Genootschap (adres zie elders in dit Maandblad). U kunt natuurlijk ook deze pagina kopiëren en de ingevulde kopieën opsturen naar: Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, postbus 882, 6200 AW Maastricht.

TOELICHTING OP HET FORMULIER

Administratief gezien bestaat een waarneming uit *minimaal* de volgende gegevens:

- een waargenomen soort
- een plaatsaanduiding
- de datum van de waarneming
- naam van de waarnemer

In het hier afgebeelde universeel **waarnemingenformulier*** kunnen de volgende gegevens worden ingevuld:

IN DE KOP VAN HET FORMULIER:

- collectie** (niet zelf invullen)
doc.nr. (niet zelf invullen)
waarnemerscode de door de waarnemers-secretaris aan de betreffende waarnemer toegekende 3-letter code.
NAW-gegevens naam, adres, postcode en woonplaats van de waarnemer. Met name het telefoonnummer is gewenst, zodat bij vragen over het ingevulde waarnemingenformulier contact opgenomen kan worden met de waarnemer.

IN DE KOLOMMEN:

- nr.** een volgnummer (niet zelf invullen).
soortnaam de Nederlandse of wetenschappelijke naam van de waargenomen soort.
aantal het aantal waargenomen exemplaren/individuen van de betreffende soort
plaats/gebied naam van de bezochte locatie (gebied, terrein) of het dichtsbijzijnde kerkdorp. Met name als de x- en y-coördinaten niet bekend zijn hier graag zo nauwkeurig mogelijk de vindplaats aangeven. Gebruik bij voorkeur namen, die voorkomen op topografische kaarten.

Heel Nederland is verdeeld in hokken (kunstmatige gebieden) van 1 x 1 kilometer. Deze hokken zijn op de officiële topografische kaarten van Nederland door middel van een lijnenraster aangegeven en kunnen op twee manieren worden genoteerd:

km-hok: de klassieke kilometerhok-aanduiding volgens de kaartblad-indeling van de officiële topografische kaart van Nederland van vóór 1990. Deze km-hokken of atlasblokken worden binnen Nederland geïdentificeerd door een code van zes cijfers, beginnend met de kaartnummering van de topografische kaarten oude editie (bijv.: 62.21.32 = dorp Bemelen), **òf**

x- + y-coörd. de x- en y-coördinaten (binnen Nederland gebruiken we het zgn. Amersfoort-coördinatensysteem dat op alle officiële topografische kaarten vermeld staat) van de linker onderhoek van het geïnventariseerde kilometerhok in hele kilometers, dus geen nul achter de komma invullen (bijv.: 181/317 = dorp Bemelen).

Òfnauwkeuriger: de coördinaten naar beneden afgerond op 0,1 km (de vindplaats op 100 m nauwkeurig, bijv.: 181,5/317,5 = Bemelen nabij de kerk).

N.B.: waarnemingen gedaan net over de grens in België of Duitsland kunnen worden vermeld door in de kolom 'km-hok' een hoofdletter B of D te noteren, waarna de plaats in de kolommen voor de coördinaten kan worden aangegeven.

Wanneer het in bijzondere gevallen gewenst is de vindplaats van een waarneming nog nauwkeuriger aan te geven, dan kunnen in de kolom 'opmerkingen' de coördinaten met twee cijfers achter de komma worden vermeld (de vindplaats op 10 m nauwkeurig, bijv.: 181,54/317,56 = Bemelen bij de kerktoren).

dag/mnd/jaar het tijdstip (de datum) van inventarisatie: dag, maand en jaar. Bij voorkeur alle drie invullen. Ook waarnemingen waarvan de dag en de maand niet bekend zijn (kolommen gewoon leeg laten), kunnen worden ingevuld. Het jaar is wel noodzakelijk en moet dus altijd worden ingevuld.

opmerkingen hier kunt u alle overige relevante opmerkingen kwijt omtrent de waarneming.

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG

AGENDA VAN ACTIVITEITEN

DONDERDAG 1 MEI houdt John Jagt een geologisch getinte lezing over gebeurtenissen die hebben plaatsgegrepen bij de overgang van het Krijt naar het Tertiair. Deze bijeenkomst van **Kring Maastricht** waarbij iedereen welkom is, begint om 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

DONDERDAG 1 MEI is er weer een inventarisatie van de **Plantenstudiegroep** in terreinen van Stichting Het Limburgs Landschap in het Beneden-Geuldal. Vertrek om 9.40 uur vanaf NS-station Maastricht, oostelijke ingang Meerssenerweg (zoals gebruikelijk) of men staat klaar om 10.00 uur bij NS-station Houthem-St. Gerlach. (Excursie alleen voor de middag)

ZATERDAG 3 MEI neemt Jan Hermans geïnteresseerden van de **Plantenstudiegroep** mee naar het Landgoed Hoosden nabij St. Odiliënberg. Hier ligt een prachtig elzenbroek, waar Jan zijn kennis en ervaring over dit gebied in de praktijk zal brengen. Vertrek om 10.00 vanaf NS-station Roermond.

DINSDAG 6 MEI komt het **Dagelijks Bestuur** bijeen voor haar maandelijkse vergadering in Roermond. Genootschapsleden die nog een punt voor de agenda hebben, dienen dit tijdig door te geven aan H. Schmitz (Algemeen secretaris).

ZATERDAG 10 MEI brengt de **Paddestoelenstudiegroep** een bezoek aan de Hochter Bampd bij Neerharen. Leo Spoor makers leidt geïnteresseerden rond door dit natuurontwikkelingsgebied langs de Maas. Vertrek vanaf NS-station Maastricht, oostelijke ingang aan de Meerssenerweg om 10.30 uur. Excursisten dienen de avond van tevoren contact op te nemen met Piet Kelderman (043-6016055).

ZATERDAG 10 MEI heeft onder leiding van de heer Savelsbergh een excursie naar de omgeving van Aken (D) plaats. Deze excursie van de Natuurbeschermingswacht Zuidoost is ook toegankelijk voor leden van de **Plantenstudiegroep**. Men vertrekt om 10.00 uur bij de grensovergang Vaals.

MAANDAG 12 MEI staat de avond bij **Kring Venray** in het teken van boomkijkers. De heer Harry van Buggenum zal een lezing verzorgen over de boomkijkers die in het natuurgebied De Doort voorkomen. Let op! Daar deze avond samen met IVN Geysteren wordt georganiseerd vindt de lezing plaats op een andere locatie dan gebruikelijk, namelijk in cafe 't Trefpunt, Dorpsstraat 16 in Geysteren. Aanvang 20.00 uur. Iedereen is welkom.

WOENSDAG 14 MEI verzorgt de **Vlinderstudiegroep** een bijeenkomst in het Natuurhistorisch Museum Maastricht. Aanvang 20.00 uur.

DONDERDAG 15 MEI organiseert **Kring Roermond** een lezing over oever- en wegbermvegetaties. Harry van Buggenum en Frans Rademakers schetsen hun visie op de toekomst; hoe oever- en wegbermen weer aantrekkelijk gemaakt kunnen worden als volwaardig biotoop. Geïnteresseerden begeven zich naar het Roerstreekmuseum, Kerkplein 10, St. Odiliënberg. Aanvang 20.00 uur.

VRIJDAG 23 MEI zal tijdens de bijeenkomst van de **Herpetologische studiegroep** een dialoog worden gehouden over de amfibieën van het Roerdal door R. Geraedts en V. van Schaik. Speciale aandacht gaat uit naar een van de laatste (?) knofookpadpopulaties in onze provincie. Belangstellenden zijn om 20.00 uur welkom in de scholengemeenschap Broekhin, Bob Boumanstraat 30 te Roermond.

ZATERDAG 24 MEI verzorgt de **Plantenstudiegroep** een excursie naar het dal van de Worm. Onder leiding van Pierre Thomas wordt de aanwezige flora onder de loupe genomen. Men vertrekt om 10.00 uur vanaf de parkeerplaats achter het NS-station Heerlen (Spoorsingel).

ZONDAG 25 MEI trekt **Kring Venray** naar De Doort voor een excursie aldaar. Opgave bij Henk Heijligers (077-3987281).

ZONDAG 25 MEI bezoekt **Kring Heerlen** de Schinveldse Bossen. De heer Paul Spreuwenberg zal in dit uitgestrekt gebied met broekbossen met veel genoeg de typische vogelfauna aanduiden. Geïnteresseerde vogelaars en andere liefhebbers komen samen om 7.30 uur op de parkeerplaats achter het NS-station aan de Spoorsingel te Heerlen. Een andere mogelijkheid is om ca. 8.00 uur op het parkeerterrein van de zweefvliegclub aan de Leffenderhofweg te Schinveld gereed te staan.

DINSDAG 27 mei komt het **Dagelijks Bestuur** bijeen in Roermond voor haar maandelijkse vergadering. Genootschapsleden die nog een punt voor de agenda hebben, dienen dit tijdig door te geven aan H. Schmitz (Algemeen secretaris).

ZATERDAG 31 MEI wordt onder leiding van Paul Jennen door de **Paddestoelenstudiegroep** een bezoek gebracht aan De Rollen, een door loofbos omzoomde plas. Vertrek om 10.30 uur vanaf NS-station Sittard. Excursisten dienen de avond van tevoren contact op te nemen met Piet Kelderman (043-6016055).

ZATERDAG 31 MEI reist de **Plantenstudiegroep** naar het noorden van de provincie, voor terreinen in de omgeving van Weert. De excursie in samenwerking met Florawerkgroep IVN-Weert, staat onder leiding van de heren E. Blink en A. Frenken. Belangstellenden vertrekken om 10.15 uur vanaf NS-station Weert.

ZONDAG 8 JUNI wordt door **Kring Heerlen** een bezoek gebracht aan de Beegderheide. Dit gebied werd in opdracht van de Gemeente Heel door leden van het Natuurhistorisch Genootschap op natuurwaarden geïnventariseerd. Pierre Thomas zal aan de hand van de situatie ter plekke de plannen schetsen die zijn gemaakt voor de toekomstige natuurontwikkeling van dit gebied. Belangstellenden staan om 8.30 uur op de parkeerplaats achter het NS-station te Heerlen of zijn om 9.15 uur op de parkeerplaats van het Italiaans restaurant Casolani aan de Napoleonsbaan te Beegden.

ZATERDAG 14 JUNI trekt de **Paddestoelenstudiegroep** naar het Savelsbos bij Gronsveld. Hans Crutzen verwacht belangstellenden om 10.30 uur aan het NS-station Maastricht, oostelijke ingang aan de Meerssenerweg. Excursisten dienen de avond van tevoren contact op te nemen met Piet Kelderman (043-6016055).

ZONDAG 15 JUNI is er een excursie van **Kring Venlo**, waarbij op de wandeling in de graslanden en op de hei de plantengemeenschappen van de Groote Heide bekeken worden. Geïnteresseerden vertrekken om 14.00 uur vanaf het informatiecentrum Grootte Heide (Hinsbeckerweg).

Aankondigingen voor deze rubriek dienen uiterlijk de 15e van de maand voorafgaande aan die waarin de activiteiten plaatsvinden schriftelijk bij de redactie bekend te zijn.

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

Secretaris: G. Janssen
Gildestraat 13, 5824 AA Holthees
Telefoon 0478-636949

PLANTENSTUDIEGROEP

Secretaris: E.N. Blink
Pius XII straat 20, 6247 AW Gronsveld

SPINNENWERKGROEP LIMBURG

Inlichtingen: J.H.G. Peeters
Telefoon overdag: 043-3293064

STUDIEGROEP ONDERAARDSE

KALKSTEENGROEVEN
Secretaris (a.i.): Joep Orbons
Holdaal 6, 6228 GH Maastricht

VLINDERSTUDIEGROEP

Secretaris: J. Queis
Spaanse singel 2, 6191 GK Beek

ZOOGDIERENWERKGROEP

Secretaris: L. Backbier
Van Galenstraat 64, 6163 XW Geleen

KEVERSTUDIEGROEP

Secretaris: G.J.M. van Buren
Handvorm 9, 6372 DK Schaesberg

PADDESTOLENSTUDIEGROEP

Inlichtingen: P.H. Kelderman
Herkenbroekerweg 23, 6301 EG Valkenburg

VISENWERKGROEP

Inlichtingen: R. Akkermans
Wilhelminalaan 47, 6042 EL Roermond

SPRINKHANENSTUDIEGROEP

Contactpersoon: W. Jansen
Korhoenstraat 12, 6075 BN Herkenbosch

VOGELSTUDIEGROEP

Contactpersoon: Rob van der Laak
Bethlehemstraat 34, 6418 GK Heerlen

WERKGROEP BEHOUDSCHINVELDSE

BOSSEN EN BRUNSSUMMERHEIDE
Secretaris: P. Thomas
LTM-weg 26, 6412 BP Heerlen

MOSSENSTUDIEGROEP

Inlichtingen: J. Hermans
Hertestraat 21, 6067 ER Linne

WERKGROEP MEINWEG

Inlichtingen: W. Jansen
Korhoenstraat 12, 6075 BN Herkenbosch

STUDIEGROEP BLOEMEN EN BIJEN

Contactpersoon: L. Hensels
Tramstraat 9, 6088 EA Roggel

KRING MAASTRICHT

Voorzitter (a.i.): D.Th. de Graaf
Klokbeckerstraat 20, 6216 TR Maastricht

KRING HEERLEN

Secretaris: P. Spreuwenberg
Aan de Slagboom 2, 6372 KW Schaesberg

KRING VENLO

Voorzitter: J. Eenshuistra
L. van Beierenstraat 1, 5913 VM Venlo

KRING ROERMOND

Voorzitter: M. de Ponti
Parklaan 10, 6045 BT Roermond

KRING VENRAY

Secretaris: H. Heijligers
Vermeerstraat 16, 5961 AV Horst